Rapport

Diarienummer
501-4142-2018

Miljömålsuppföljning

2018

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Omslagsbilder:
Mostphotos.com

Övriga bilder: Mostphotos.com om inget annat anges.

Utgiven av
Länsstyrelsen Jämtlands län
December 2018

Beställningsadress
Länsstyrelsen Jämtlands län
831 86 Östersund
Telefon 010-225 30 00

Tryck
Länsstyrelsens tryckeri, Östersund 2018

Löpnummer
2018:266

Diarienummer
501-4142-2018

Publikationen kan laddas ner från Länsstyrelsens webbplats
www.lansstyrelsen.se/jamtland

Innehållsförteckning

Miljömålsuppföljning **1**

Om rapporten **4**

Når vi Jämtlands läns miljömål? **6**

Generationsmålet **7**

Begränsad klimatpåverkan **11**

Frisk luft **15**

Bara naturlig försurning **18**

Giftfri miljö **21**

Skyddande ozonskikt **25**

Säker strålmiljö **27**

Ingen övergödning **29**

Levande sjöar och vattendrag **32**

Grundvatten av god kvalitet **36**

Myllrande våtmarker **40**

Levande skogar **43**

Ett rikt odlingslandskap **47**

Storslagen fjällmiljö **51**

God bebyggd miljö **55**

Ett rikt växt- och djurliv **58**

Om rapporten

Uppföljning av de regionala miljömålen 2018
– årlig rapportering

Länsstyrelsen gör årligen en uppföljning av de 15 nationella miljökvalitetsmål som berör Jämtlands län, i enlighet med 6§ länsstyrelseinstruktionen. Den regionala uppföljningen är dels underlag till den nationella uppföljningen som syftar till att ge regering och riksdag underlag till budgetproposition, dels en möjlighet att kommunicera miljömålsarbetet till en bredare målgrupp.

Uppföljningen har utförts av Länsstyrelsens målbevakare för respektive mål. Uppföljningen tar hänsyn till de nationella målmanualerna, miljömålsindikatorer, miljöövervakning, underlag från kommunerna, kunskaper om utförda åtgärder i länet samt fattade beslut på olika nivåer som påverkar måluppfyllelsen för miljökvalitetsmålen.

Uppföljningen rapporteras till RUS, som sammanställer och kvalitetsgranskar samtliga läns uppföljningar innan de skickas vidare till ansvarig nationell myndighet.

Länsstyrelsens uppföljning 2018 bifogas som bilaga till detta beslut.

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Jöran Hägglund efter föredragning av miljömålssamordnare Jimmy Nilsson. I den slutliga handläggningen deltog även länsråd Susanna Löfgren, biträdande länsråd Bengt-Åke Strömquist, chefsjurist Jon Paulsson och enhetschef Magnus Lindow.

Rapportens innehåll

» Bedömningarna i tabellform. Bedömningen utgår från de regionala förutsättningarna och med två bedömningsgrunder (JA, NÄRA, NEJ), samt med trendpil som indikerar utvecklingen i miljön för det miljöproblem som respektive mål handlar om.
» Sammanfattande text om årets bedömning.
» Varje miljökvalitetsmål redovisas i en resultat- respektive analysdel.

Publicering

Rapporten publiceras på Länsstyrelsen Jämtlands läns webbplats.

 Frisk luft	Nära	
 Bara naturlig försurning	Nej	→
 Giftfri miljö	Nej	→
 Ingen övergödning	Nära	
 Levande sjöar och vattendrag	Nej	↗
 Grundvatten av god kvalitet	Nära	↗
 Myllrande våtmarker	Nej	→
 Levande skogar	Nej	↘
 Ett rikt odlingslandskap	Nej	↘
 Storslagen fjällmiljö	Nej	
 God bebyggd miljö	Nej	→
 Ett rikt växt- och djurliv	Nej	↘

Fotnot: Länsstyrelserna har inte bedömt måluppfyllelse för miljökvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan, Skyddande ozonskikt eller Säker strålmiljö. Förutsättningarna för att nå dessa mål är i huvudsak beroende av internationella insatser. Bedömning av dessa mål görs därför samlat på nationell nivå men redovisas i rappoten. Målet Levande skogar har bedömts regionalt av Skogsstyrelsen. Miljökvalitetsmålet Hav i balans berör ej Jämtlands län och har därför ej bedömts.

Ja	Miljökvalitetsmålet nås med i dag beslutade styrmedel och med åtgärder genomförda före 2020.
Nära	Miljökvalitetsmålet är delvis uppnått eller kommer delvis att kunna nås med i dag beslutade styrmedel och med åtgärder genomförda före 2020.
Nej	Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder.
	För Begränsad klimatpåverkan är måluppfyllelse 2050
↗	POSITIV. Utvecklingen i miljön är positiv. Under de senaste åren har betydelsefulla insatser i samhället skett som bedöms gynna miljötillståndet och/eller det går att se en positiv utveckling i miljötillståndet nu och framåt de närmaste åren.
→	NEUTRAL. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren; alternativt positiva och negativa utvecklingsriktningar inom målet tar ut varandra.
↘	NEGATIV. Utvecklingen i miljön är negativ. Under de senaste åren har insatser i samhället skett som motverkar miljökvalitetsmålet och/eller det går att se en negativ utveckling i miljötillståndet nu och framåt de närmaste åren.
	OKLAR. Tillräckliga underlag för utvecklingen i miljön saknas, det är inte möjligt att ange.

Når vi Jämtlands läns miljömål?

Inget av de tolv nationella miljökvalitetsmål som följs upp på regional nivå bedöms kunna nås i Jämtlands län till år 2020. Tre av målen – Frisk luft, Ingen övergödning och Grundvatten av god kvalitet – bedöms som nära att nås. De övriga nio målen bedöms däremot inte kunna nås med de styrmedel och resurser som finns i dag.

Att nio av målen inte nås till år 2020 har flera viktiga orsaker.

Den minskande odlings- och betesarealen inom jordbruket påverkar miljömålen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv i negativ riktning. Hänsynen i skogsbruket och arbetet med att skydda värdefulla skogs- och myrmarker är med dagens takt inte tillräckligt för att nå målen om Levande skogar, Myllrande våtmarker och Ett rikt växt- och djurliv.

Åtgärdsbehovet är mycket stort för att nå Levande sjöar och vattendrag. Kraftigt ökade resurser till åtgärder och tillsyn samt förändrade styrmedel behövs. Ökade resurser behövs också för arbetet med kulturmiljöerna.

Ett annat problem är bristande kunskap som gör att miljötillstånd och trender inte kan bedömas för flera mål. Detta gäller till exempel målen Frisk luft och Ingen övergödning, två mål som bedöms nära att nå, men där resurser behövs för mer mätning och miljöövervakning. Detta gäller även för Giftfri miljö och Grundvatten av god kvalitet.

Ett övergripande problem som berör försvårar möjligheten att nå flera mål, inte minst Storslagen fjällmiljö, är ett förändrat klimat.

Även om det behövs nationella styrmedel för att nå miljökvalitetsmålen på regional nivå är det viktigt att åtgärda de delar som är möjliga. Och precis som under tidigare år har det under 2018 genomförts en mängd åtgärder som bidragit positivt i miljömålsarbetet. Dels i form av utveckling av strategier och åtgärdsplaner, som kommunala översiktsplaner och åtgärdsplaner för länets vattensystem. Dels i form av genomförda åtgärder som till exempel reservatsbildning för skyddsvärda områden, restaurering av vattendrag, samt insatser för giftfri förskola och minskad klimatpåverkan.

Miljökvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan, Skyddande ozonskikt och Säker strålmiljö samt Generationsmålet bedöms endast på nationell nivå. De nationella bedömningarna gäller även för Jämtlands län. Analys och åtgärder för de tre miljökvalitetsmålen redovisas dock regionalt. För Generationsmålet redovisas enbart åtgärder. Skogsstyrelsen ansvarar för bedömningen av Levande skogar.

Generationsmålet

Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

Många insatser och åtgärder har genomförts i Jämtlands län under året som bidrar till generationsmålet och till de globala hållbarhetsmålen. Samtidigt så kan det konstateras att mycket arbete återstår och att vår konsumtion har en negativ miljöpåverkan, inte minst utomlands.

Åtgärdsarbete

Analys och bedömning av måluppfyllelse sker på nationell nivå gällande Generationsmålet. Endast åtgärder redovisas.

Ett urval av åtgärder beskrivs nedan. Många fler insatser genomförs dock, varav vissa beskrivs under olika miljökvalitetsmål.

Ekosystemen har återhämtat sig, eller är på väg att återhämta sig, och deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad

Länsstyrelsen har i samverkan med andra aktörer i länet under året arbetat vidare med att ta fram en regional handlingsplan för grön infrastruktur för att kartlägga och förvalta viktiga förbindelser mellan områden med hög biologisk mångfald.

Fysisk påverkan från vattenkraft, tidigare flottning och vandringshinder i övrigt, utgör störst påverkan på länets vattenmiljöer. Det pågår därför ett kontinuerligt arbete med att restaurera och återställa vattenmiljöer i en stor del av de påverkade vattensystemen i Jämtlands län. Länsstyrelsen tar bland annat fram åtgärdsplaner för länets 21 vattensystem.

Utöver det har under år 2018 skett konkreta åtgärder såsom att ett omlöp färdigställts och två dammar rivits och 10 vägtrummor har har åtgärdats. I ett flertal restaurerade vatten har man vid uppföljning konstaterat förekomst av lekfisk. Och utöver kalkningsverksamhet så har sten, block och lekgrus återförts i cirka 10 vattendrag för att återskapa livsmiljöerna som påverkats av tidigare flottningsverksamhet. Länets pågående kalkningsverksamhet har i år omfattat kalkning i 19 områden.

Den biologiska mångfalden och naturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart

Det är svårt att upprätthålla skogarnas biologiska mångfald, då arealen skogsmark som aldrig föryngringsavverkats snabbt minskar samt att skogar med mycket höga naturvärden avverkas. Skyddsvärd skog avverkas och fragmenteras och många skogslevande arter påverkas negativt. Framtagandet av handlingsplanen för grön infrastruktur är därför viktigt för att bevara den biologiska mångfalden liksom genomförande av åtgärdsprogrammet för hotade arter. Andra insatser som sker är arbetet med målbilder för god miljöhänsyn som har utvecklats i syfte att förbättra hänsynen i skogen bland länets skogliga aktörer.

Av stor vikt är det formella och informella skyddet av värdefull natur och där har under året cirka 15 nya naturreservat bildats. Särskilda inventeringsprojekt har resulterat i att Länsstyrelsen har kunnat kartlägga naturvärden i de stora områden med fjällnära skogar som finns i länet, samt identifierat flera nya värdekärnor i den nationella ansvarsnaturtypen kalkbarrskog – flera av dessa kommer dessutom få långsiktigt skydd. Samtidigt minskar de frivilliga avsättningarna hos storskogsbruket genom försäljningar av stora arealer skog med höga naturvärden, vilket är oroande.

Avgörande för den biologiska mångfalden i odlingslandskapet är ett levande jordbruk och där är lönsamheten den viktigaste parametern. En ny regional mat- och livsmedelsstrategi som tagits fram under året av Region Jämtland Härjedalen och Länsstyrelsen kan förhoppningsvis skapa förutsättningar bidra till ökad konkurrenskraft för länets jordbruk.

Kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart

Länsstyrelsen har under de senaste åren haft i uppdrag att stödja kommuner i deras kulturmiljöarbete genom att lämna bidrag. Det gäller främst framtagande av kunskapsunderlag och kommunala kulturmiljöprogram. Underlagen bidar till att kulturmiljöerna blir kända och ingår i kommunernas planarbete.

Förändringen i förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet innebär att det går att utveckla kulturmiljöarbetet i länet. Möjligheten till samfinansiering av kulturmiljöprojekt ökar, eftersom Länsstyrelsen beviljar statsbidrag enligt förordningen om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer (SFS 2010:1121).

Under 2018 har Länsstyrelsen arbetat med en kartläggning och GIS-analys om klimatets påverkan på kulturmiljöerna i Jämtlands län. Resultaten från studien visar att det behövs utredas hur de olika kulturmiljöerna påverkas av olika riskfaktor, såsom tillfällig översvämning eller hur särskilda material påverkas av en stigande temperatur.

Berättelser från Saepmie är en bidragskampanj vars syfte är att sprida kunskap om samisk historia och närvaron i kulturlandskapet. Den genomförs gemensamt mellan de fyra nordligaste länen i Sverige under perioden 2018–2020. Bidrag har bland annat gått till Ankarede kyrkstad där sameföreningen restaurerat kåtor, markvård och till informationsinsatser. Bidrag har även gått till inventering av samiska kulturmiljöer inom Medsugans egendom som är ett byggnadsminne.

I Interregprojektetet Adapt Nordern Heritage[1] testas en metod för risk och sårbarhetsbedömning av kulturmiljöer i ett förändrat klimat. En av pilotmiljö är samevistet Bartjan, Tåssåsens sameby[2].

Ibland uppfattas norra Sverige som en vildmark, trots att människor har levt och verkat där i några tusen år. De miljöer, natur- och kulturvärden som finns i landskapet och som anses vara värda att gynna finns där för att människan har brukat landskapet. För att värdena ska finnas kvar och utvecklas, måste förvaltarna av kulturlandskapet uppmuntras och ges möjlighet att fortsätta sin verksamhet.

1 Sverige, Norge, Island, Skottland och Irland

2 Länsstyrelsen i Jämtlands län, Tåssåsens sameby och Riksantikvarieämbetet är aktörer i projektet i Sverige.

För att sätta fokus på dessa frågor arrangerades en konferens i Östersund i april 2018[3].

Människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas

Ett omfattande arbete med att inrätta nya och revidera gamla vattenskyddsområden pågår i kommunerna.

Länsstyrelsen har anordnat en regional friluftslivskonferens för inspiration och diskussion om friluftsliv. Länsstyrelsen har även deltagit i det nationella arbetet för en vägledning till kommunernas arbete med inventering av friluftslivsvärden. Under året har Länsstyrelsen samordnat kommunernas arbete med ökad kunskap om allemansrätt samt ökad hänsyn till rennäringen vid friluftsliv i fjällen.

Flera kommuner jobbar aktivt för en giftfri förskola med inventeringar och utrensningar av leksaker och material med farliga ämnen.

Andelen förnybar energi ökar och energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön

Länets energianvändning består till cirka 70 procent av förnybar energi. Av återstoden står fossila bränslen för transporter och arbetsmaskiner för den stora delen. Länet har en stor nettoexport av förnybar elenergi (framförallt vattenkraft) och kan bidra till att minska andra regioners och länders utsläpp under förutsättning att den exporterade förnybara energin ersätter fossil energi och inte bara bidrar till ökad energiproduktion och energikonsumtion.

Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt

Länsstyrelsen, Region Jämtland Härjedalen, Östersunds kommun och Länsförsäkringar Jämtland genomförde i september 2018 det årliga klimatseminariet. 425 deltagare på plats, mediabevakning och möjlighet att se seminariet i efterhand, med fokus på hur vi kan minska vår klimatpåverkan, bland annat genom information om hur man som turist kan minska sina utsläpp.

Inom Giftfri vardag höll Länsstyrelsen ett seminarium i januari 2018 i samband med en mässa för hemmabyggande. Detta eftersom privatpersoner och byggande identifierats som viktig målgrupp och område.

Kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen

I domar gällande två fiskodlingsansökningar i länet har miljööverdomstolen fastslagit att större kassodling i öppna system inte längre är bästa möjliga teknik. En ansökan om etablering av en så kallad RAS-anläggning där större delen av vattnet recirkuleras och renas innan utsläpp till recipienten har fått tillstånd av Mark- och Miljödomstolen. Tillståndet innebär om anläggningen byggs att cirka en tiondel av producerade näringsämnen når recipienten jämfört med motsvarande tonnage i ett öppet kassodlingssystem.

3 Arrangörer var Föreningen Sveriges Fäbodbrukare, Centrum för biologisk mångfald (SLU), Nätverket för svenska kulturlandskap och Länsstyrelsen i Jämtlands län.

En ny anläggning för återvinning av verksamhetsavfall från byggföretag och industrier är under uppförande i Östersund. Sortering med hjälp av datorer och robotar förväntas innebära att olika materialfraktioner som exempelvis trä, plast, metall, betong och sten på ett enkelt sätt kan separeras från blandat avfall för att återvinnas och återanvändas.

Spilloteket är ett pedagogiskt forum som använder sig av spillmaterial från länets industrier för återbruk, dialog, innovationer och lärande. Verksamhet bedrivs i skolor, studiecirklar med mera.

Två kommuner arbetar med revidering av sina avfallsplaner.

Region Jämtland Härjedalen har medverkat i projektet Hållbar återvinning av plastavfall från sjukhus där det tittats på hur annat plastavfall än förpackningar från sjukhusverksamhet ska kunna gå till återvinning (från avfall till nya produkter) tillsammans med forskningen och industrin.

Begränsad klimatpåverkan

Miljökvalitetsmålet

Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

Nej

Klimatfrågan är en global fråga. Jämtlands län kan i det globala och nationella perspektivet i första hand bidra till en begränsad klimatpåverkan genom exporten av förnybar energi från vattenkraft, vindkraft, bioenergi med mera. Därutöver behöver Jämtlands län minska utsläppen av växthusgaser, framförallt inom transportsektorn.

Åtgärdsarbete

NATIONELL ÅTGÄRD

Reguljär nattågstrafiken till och från Stockholm och Göteborg återupptogs 2018. En åtgärd som kan bidra till minskade utsläpp av växthusgaser från transportsektorn om ett ökat tågresande bidrar till att minska flyg- och bilresandet.

REGIONALA OCH KOMMUNALA ÅTGÄRDER

EU-parlamentet har under hösten beslutat om en gemensam klimatlag, som bland annat innebär att EU-ländernas utsläpp ska analyseras och mätas mot en koldioxidbudget. I Jämtlands län har såväl Länsstyrelsen som tre av länets kommuner (Ragunda, Åre, Östersund) deltagit i ett nationellt projekt för att beräkna hur stor koldioxidbudget som länet och kommunerna har.

Länsstyrelsen och Region Jämtland Härjedalen har under 2018 gemensamt drivit en process att ta fram en ny regional energi- och klimatstrategi utifrån de nya nationella energi- och klimatmålen och utifrån ovan nämnda koldioxidbudget.

Länsstyrelsen, Region Jämtland Härjedalen och Östersunds kommun deltar fortsatt i regeringsinitiativet Fossilfritt Sverige, vars mål är att Sverige ska bli ett av världens första fossilfria välfärdsländer.

Region Jämtland Härjedalen och Östersunds kommun (länets två största arbetsgivare) bedriver klimatväxlingsprogram, vilket innebär att de med interna styrmedel uppmuntrar sin personal att välja alternativ till flyg vid längre resor. I Östersunds kommun visar en utvärdering efter 10 månaders införande att tågresor ökat med 11 procent och flygresorna har minskat med motsvarande siffra. Till följd av reseförändringen minskade koldioxidutsläppen med 108 ton.

I september arrangerade Länsstyrelsen, Region Jämtland Härjedalen, Östersunds kommun och Länsförsäkringar Jämtland det årliga Klimatseminariet för politiker, tjänstemän, näringsliv och privatpersoner. Målsättningen med den årliga konferensen är att sprida kunskap, inspirera till nya åtgärder samt att vara en plattform för kontakter mellan länets aktörer. Tema 2018 var bland annat konsumtion och livsstil, hållbart byggande, fossilfria investeringar samt det senaste inom transportområdet. 425 personer deltog vid årets konferens.

Inom Green Highway-samarbetet genomfördes ett projekt med för att få ihop aktörskedjan när det gäller flytande biogas. Det resulterade i att en aktör planerar att etablera tankstationer för flytande gas i Östersund och i Sundsvall. Flera större seminarier om hur eltrafik, alternativa drivmedel och den pågående snabba digitaliseringen skapar nya möjligheter i transportsystem för både person- och godstrafik har arrangerats samt seminarier om vätgas och gröna flygdrivmedel.

I Östersunds kommun invigdes under året en ny reguljär elbusslinje som trafikeras med tre elbussar[4].

Under 2018 startade projektet *Stolpe in för stad och land*[5] med syfte att bygga ut infrastrukturen för laddfordon i de båda länen med särskilt fokus på bostadsområden och besöksdestinationer. Projektet finansieras till del med medel från EU:s regionala strukturfondsprogram.

Länsstyrelsen, Region Jämtland Härjedalen, Åre och Östersunds kommun och VM-bolagen för alpina och skidskytte-VM har intensifierat arbetet med att skapa en fossilbränslefri VM-region 2019. Initiativet innebär bland annat omfattande satsningar på elfordon, även i kollektivtrafik, samt förnybara bränslen i arbetsmaskiner, kollektivtrafik och transportfordon.

I Länstransportplanen 2018–2029 har cirka 30 procent av medlen satsats på gång-och cykelvägar vilket är i nivå med den förra planen.

Klimatråd Jämtlands län[6] har under året arrangerat två workshops kring fossilbränslefria tunga transporter och hållbar upphandling av transporttjänster med fokus på bland annat förnybara fordonsbränslen och omlastningscentraler för samverkan mellan tåg- och landsvägstransporter. I Klimatrådets livsstilsgrupp har ett förarbete kring klimatpedagogik för högstadieelever gjorts.

I projektet Mittstråket som pågår 2016–2020 ingår bland annat upprustning av Mittbanan (järnväg) och pendlarparkering på olika platser, samt en godsstudie längs sträckan Trondheim-Sundsvall. Inom projekt har under året 6,5 km expresscykelvägar byggts klart.

I oktober 2018 fanns i Jämtlands län cirka 120 publika laddstationer och drygt 500 laddbara bilar, det senare en ökning cirka 42 procent jämfört med augusti 2017.

Ett informationsprojekt för mer solceller och elbilar är Solelbilar. I oktober 2018 uppgick den installerade effekten solceller till 8,6 MW, vilket är en ökning med cirka 65 procent jämfört med augusti 2017.

4 Satsningen på elbussar sker i samarbete mellan Östersunds kommun, Nettbuss, Länstrafiken, Region Jämtland Härjedalen, Jämtkraft, Trafikverket och Krokoms kommun.

5 Projektet ägs av Länsstyrelsen Jämtlands län, Region Jämtland Härjedalen, Länsstyrelsen Västernorrland och Region Västernorrland.

6 Klimatråd Jämtlands län är en plattform för samverkan med ett 40-tal medlemsorganisationer, drivs av Länsstyrelsen Jämtlands län och Region Jämtland Härjedalen.

NÄRINGSLIVETS ÅTGÄRDER

Hittills under 2018 har 15 olika åtgärder beviljats medel via Klimatklivet, framförallt satsningar på laddinfrastruktur och konvertering från eldningsolja.

Olika skeden av etablering av vindkraft pågår i länet. Installerad effekt var 616 MW år 2017, vilket motsvarade drygt 9 procent av Sveriges totala effekt.

Viktiga insatser under 2019

Viktigaste insatserna under 2019 är skapa förståelse för och att implementera den regionala koldioxidbudgeten. Utöver detta är det viktigt att arbeta vidare för att offentliga medel och stöd i första hand går till insatser som bidrar till att länets klimatmål nås och koldioxidbudget hålls.

Analys

Bedömning av måluppfyllelse sker på nationell nivå gällande miljömålet Begränsad klimatpåverkan.

Det nationella målet att minska utsläppen av växthusgaser från transportsektorn med 70 procent under år 2010–2030 är mycket relevant i Jämtlands län där transportsektorn står för cirka 50 procent av de totala utsläppen. Länet har den högsta genomsnittliga körsträckan per person och år i Sverige, till stor del beroende på länets geografiska förutsättningar med stora avstånd och gles befolkning. Körsträckan är dessutom ökande. För minskade utsläpp behövs en omställning till fossilbränslefria drivmedel inom transportsektorn, parallellt med ökad användning av kollektivtrafik och ökad andel resor via gång och cyklande.

De största utsläppskällorna av växthusgaser i länet var år 2016 transporter (49 procent), arbetsmaskiner (19 procent), jordbruk (16 procent) och energiförsörjning (7 procent). Inom sektorerna transporter och arbetsmaskiner finns både de största utmaningarna och de största möjligheterna till minskad klimatpåverkan.

Länet har, förutom minskad egen klimatpåverkan, möjlighet att genom export av förnybar energi minska andra regioners och länders utsläpp under förutsättning att den exporterade förnybara energin ersätter fossil energi och inte bara bidrar till ökad energiproduktion och energikonsumtion. Liten befolkning och låg energiförbrukning (få energiintensiva industrier i länet) samt ökande produktion av förnybar energi gör detta möjligt.

En kraftig vindkraftutbyggnad kan dock leda till målkonflikter med rennäringen och med andra miljömål som är kopplade till det rörliga friluftslivet och natur- och kulturmiljövärden.

50 procents minskade utsläpp år 1990–2020

Ett av målen i länets klimatstrategi att minska de klimatpåverkande utsläppen med 50 procent från år 1990 till år 2020. Den målsättningen har sett möjlig ut med minskande utsläpp under ett antal år. Länet har hittills minskat utsläppen med 35 procent per capita och målsättningen blir svår att nå. Efter att utsläppen minskat under ett antal år, så ökade dock både de totala utsläppen och per capita under år 2015. Under 2016 minskade utsläppen igen.

Konsumtionens klimatpåverkan

Utsläppen från svensk konsumtion som sker i andra länder ökade med 49 procent från 1993 till 2015, samtidigt som de inhemska utsläppen i Sverige som orsakats av konsumtion minskade med 32 procent. Att utsläppen minskar i Sverige är positivt, men inte om det endast beror på att produktion flyttat utanför landet och utsläppen där är lika stora eller större än de var tidigare. En stor del av utsläppen är kopplade till vår köttkonsumtion och till transporter. Ett av målen i länets klimatstrategi är att skapa ökad medvetenheten om konsumtionens klimatpåverkan.

25 procent ökad export av förnybar energi år 2012–2020

Ett av målen i länets klimatstrategi är att länets export av förnybar energi ska öka med 25 procent under åren 2012–2020. En sådan utveckling bygger på utbyggnad av vindkraft, men även utbyggd solkraft och produktion av förnybara drivmedel är viktiga. Vad gäller vindkraften så är målet 3 TWh vindkraftsproduktion år 2020. År 2017 uppgick produktionen vindkraftsel i länet till 1,7 TWh. Vattenkraftproduktionen är klart dominerande med cirka 12 TWh/år.

Frisk luft

Miljökvalitetsmålet

Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

Nära

Luften är relativt ren på de flesta håll i Jämtlands län. Utsläppen av flera luftföroreningar minskar vilket är en positiv utveckling. Effekten på luftkvaliteten är dock svår att följa upp då det råder brist på underlagsdata, speciellt med avseende på påverkan från småskalig vedeldning.

Åtgärdsarbete

Småskalig vedeldning

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Största källan till polycykliska aromatiska kolväten (PAH), inklusive bens(a) pyren, är småskalig vedeldning. Kunskapen om halter av luftföroreningar från småskalig vedeldning är begränsad och det saknas mätningar i länet för att bedöma situationen. SMHI har genomfört ett projekt med spridningsmodellering och mätningar av bens(a)pyren från småskalig vedeldning där Strömsunds kommun ingick. Denna studie visade på förhöjda värden i områden med intensiv vedeldning, vilket visar på behovet av åtgärder.

För att kartlägga kommunens luftkvalitet har flera kommuner börjat ta fram sotardata för att få en bild över påverkan från småskalig vedeldning. Under hösten 2017 var flera av länets kommuner med i den nationella informationskampanjen om hur man ska elda i sina eldstäder.

Utsläpp från vägtrafik

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

För att begränsa utsläpp från vägtrafik i tätort behöver andelen gång-, cykel och kollektivtrafik öka. Detta är också något som berörs i flera av kommunernas översiktsplanering. Östersunds kommun arbetat aktivt för att få sina medborgare att välja mer hållbara alternativ vid resor, både genom kampanjer för ändrat beteende, men också genom investering i till exempel cykelbanor, expresscykelbanor, lånecyklar, elbussar, laddbara bilar och laddinfrastruktur. I september 2018 fanns drygt 500 laddbara bilar, det senare en ökning cirka 42 procent jämfört med augusti 2017. En del av ökningen kan säkerligen härledas till det nya statliga bonus-malussystemet för bilar, som är utformat för att stimulera köp av fordon med låga växthusgasutsläpp. Via medel från Klimatklivet har flera projekt påbörjats för mer laddinfrastruktur i länet. Under 2018 har ett antal elbussar tagits i drift i Östersund med stöd av stadsmiljöavtal. En övergång

från fordon med förbränningsmotor till elmotor medför minskade utsläpp från vägtrafiken.

Miljöövervakning av luftkvalitet

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Beträffande preciseringarna för utsläpp till luft så är det främst kvävedioxid, partiklar och bensen som bör övervakas i länets tätorter där fordonstrafiken är frekvent och luftomsättningen i gaturummet begränsad. Den enda tätort som övervakas i dag är Östersund. Tidigare har mätningar enbart gjorts i urban bakgrund under vinterhalvåret. Östersunds kommun har under 2018 bedrivit en utökad luftkvalitetsövervakning på fyra platser som ska bidra till att få en bättre helhetsbild av luftkvaliteten i Östersunds stad.

REGIONALA ÅTGÄRDER

En workshop om luftövervakning och kommunsamverkan genomfördes i februari 2018 med efterföljande möten under våren 2018. Detta har bidragit till att flera kommuner genomfört en inledande kartläggning och objektiv skattning av luftkvaliteten.

Energi och uppvärmning

Både inom kommun och hos näringsliv har åtgärder genomförts för att fasa ut bland annat gamla oljepannor. Inom Klimatklivet har exempelvis tre konverteringar från oljepanna samt en fjärrvärmeåtgärd beviljats stöd. Strömsunds kommun har bedrivit information för utökning av fjärrvärmenätet med fler anslutningar samt tagit fram åtgärder mot avfallsförbränning.

Viktiga insatser under 2019

En kartläggning av hur situationen ser ut med avseende på förekomst och halter av luftföroreningar från småskalig vedeldning behövs för att visa på vilka utsläppsminskningar och åtgärder som krävs för att nå preciseringarna. De av EU beslutade ekodesignkraven för kaminer och pannor förväntas bidra till minskade luftutsläpp på längre sikt (Energimyndigheten). En fortsatt viktig insats blir att samla kommunerna och se över hur en förbättrad kunskap kan nås genom ökad samverkan kring luftkvalitetsfrågor.

Analys och bedömning

Länsstyrelsens bedömning att förutsättningarna att nå miljökvalitetsmålet Frisk luft till år 2020 är nära gäller även i år. Luften är relativt ren på de flesta håll i Jämtlands län i jämförelse med många andra områden i Sverige. Trots detta finns periodvis problem med luftkvalitet i tätorter under vintern, bland annat som en följd av intensiv vedeldning. Vedeldning i kombination med långvarig inversion under kalla vinterdagar innebär att luften skiktas och håller kvar föroreningarna i marknivå, där människor vistas. Utvecklingen av miljötillståndet som helhet bedöms som oklar, främst på grund av bristfälligt dataunderlag.

De tätortsmätningar som görs i Östersunds stad i dag är ett viktigt underlag för att kunna bedöma miljötillståndet och det är därför av stor vikt att luftkvalitetsmätningar i tätort fortsätter. De senaste åren har

vinterhalvårsmedelvärdena i urban bakgrund av kvävedioxid, partiklar (PM10) och bensen legat under de målvärden som anges inom miljökvalitetsmålet[7,8]. Dygn med höga partikelhalter förekommer, speciellt på våren i samband med upptorkning av våta vägbanor då partiklar från dubbdäcksanvändning och sandningsand som lagrats under vintern kan virvla upp. I jämförelse med den nationella bedömningen ser situationen bättre ut i Jämtlands län, men det behövs fortfarande övervakning, åtgärder och grundläggande förändringar i samhällets transportarbete, för att miljökvalitetsmålet ska uppnås.

En positiv utveckling är att transporten av långväga luftföroreningar har minskat betydligt det senaste årtiondet, bland annat som ett resultat av gemensamma program som lett till minskade utsläpp på kontinenten. Nationella och internationella insatser behövs då halter av luftföroreningar är svåra att begränsa med enbart regionala och lokala åtgärder. Utsläppen i länet av flera luftföroreningar, såsom av partiklar, flyktiga organiska ämnen, kväveoxid och svaveldioxid, visar en fortsatt minskning. Jämtlands län har fortfarande högst genomsnittlig körsträcka med bil per person i Sverige och körsträckan ökar dessutom. Utvecklingen inom transportområdet kommer därför att ha en avgörande betydelse i arbetet för att nå miljökvalitetsmålet.

Småskalig vedeldning kan vara en stor källa till luftföroreningar, såsom partiklar, polyaromatiska kolväten (PAH) och sot, som påverkar luftkvaliteten negativt. Problem kan uppstå i bostadsområden med utbredd vedeldning[9]. Resultaten från barnens miljöhälsoenkät år 2011 visar att andelen barn som har grannar som eldar i närheten bostaden är större i Norrland jämfört med övriga Sverige (Miljöhälsorapport Norr 2013). I norra Sverige är drygt 2 procent besvärade av vedeldningsrök i eller i närheten av sin bostad enligt resultaten från miljöhälsoenkäten 2015, där exponering och besvär på vuxna från bland annat trafik och vedeldning kartlades (Miljöhälsorapport Norr 2017).

7 Östersunds kommun, 2014. Luftmiljö i Östersund stad. Resultat – Trender – Statistik. Miljöövervakningsrapport januari 2014.

8 IVLs luft-databas.

9 SMHI, 2015. Identifiering av potentiella riskområden för höga halter av benso(a)pyren. Nationell kartering av emissioner och halter av B(a)P från vedeldning i småhusområden. SMHI Meterologi Nr 159.

Bara naturlig försurning

Miljökvalitetsmålet

De försurande effekterna av nedfall och markanvändning skall underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen skall heller inte öka korrosionshastigheten i tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hällristningar.

Nej

Nedfallet har fortsatt en försurande effekt framförallt i fjällmiljö med tunna jordtäcken, svårvittrad berggrund och liten växtlighet. För att mildra effekterna av försurning behöver kalkning av sjöar och vattendrag fortsätta.

Åtgärdsarbete

Totalt spreds 2 200 ton kalk i länets sjöar, vattendrag och våtmarker för att mildra effekterna av försurning under år 2017. På grund av minskade medel är statusen för många fjällnära vattendrag och sjöar i länet på ett slutande plan, i dag har vi 43 målvatten som ej klarar sitt pH-mål, 2005 var det endast 15 stycken. Inga särskilda insatser gjordes under året avseende markförlagda tekniska material, vattenledningssystem samt arkeologiska föremål och hällristningar.

Åtgärder för att motverka effekter av försurning

REGIONALA ÅTGÄRDER

För att öka kunskapen om den biologiska och kemiska statusen i länets försurade sjöar och vattendrag påbörjades en omfattande omarbetning av effektuppföljningen under 2016. Under 2016 påbörjades även arbetet med att ta fram nya åtgärdsprogram för länets åtgärdsområden, åtgärderna fastställs under hösten 2018 och sträcker sig över perioden 2019–2023.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

För att motverka effekterna av försurningen har Berg, Härjedalen och Ragunda kommun beviljades statsbidrag för kalkning i 18 åtgärdsområden under 2017. I 18 av dessa åtgärdsområden spreds kalk med doserare i vattendrag och i 4 spreds kalk på sjöar och våtmarker.

Viktiga insatser under 2019

För att minska försurningsskadorna i länet behöver man under 2019 kraftigt höja ambitionsnivån och tilldela resurser efter behov. Det är även viktigt att under 2019 fortsatt utöka miljöövervakningen i de svårtillgängliga fjällområdena.

Analys och bedömning

Miljömålet Bara naturlig försurning kommer inte nås till år 2020 i Jämtlands län. Effekterna av försurning är påtaglig. Några av länets fjällmiljöer tillhör landets mest försurningskänsliga områden, med tunna jordtäcken, svårvittrad berggrund och liten eller ingen växtlighet. Nedfallet av försurande ämnen neutraliseras inte i marken. Det gör att sjöar och vattendrag i dessa områden påverkas negativt av nedfall. Så länge sjöar och vattendrag måste kalkas för att motverka effekter av försurande nedfall, kommer inte miljömålet nås.

Trenden är neutral. Däremot är trenden negativ för antalet målvatten som klarar sina pH-mål då de fortsätter att öka. Den viktigaste insatsen i länet är att kalka vatten för att minska försurningens effekter, dock har medelstilldelning legat under behovet sedan 2005. En åtgärd som kan göras lokalt för att minska en källa till försurning är att undvika helträdsuttag i näringsfattig skogsmark på svårvittrad berggrund.

Atmosfäriskt nedfall

Det senaste decenniet har minskningstakten av långväga transporterade försurande ämnen varit långsam. Därför behövs fler internationella överenskommelser så att utsläppen når en nivå som länets känsligaste områden tål. Underlag för att bedöma kritisk belastning för nedfall av försurande ämnen i sjöar, vattendrag, skogsmark och i fjällmiljö saknas och behöver arbetas fram.

Utsläpp av både kväve och svavelföreningar från lokala källor har uppvisat en långsiktig minskning sedan år 2005. Det årliga nedfallet av kväve har varit på ungefär samma nivå sedan mitten av 1990-talet. Svavelnedfallet har kraftigt minskat sedan början av 1990-talet i takt med de minskade emissionerna. Problemet är stundtals större i fjällområdena då vi här har kraftigare nederbörd och att föroreningar även ackumuleras som torrdeposition i dimfrost.

Markanvändning

Genom att minska helträdsuttag på näringsfattig skogsmark och svårvittrad berggrund inom skogsbruket kan en källa till försurning åtgärdas. Uppföljning och bedömning av utvecklingen saknar i dag nationella och regionala indikatorer.

Försurade sjöar och vattendrag

Några av länets fjällmiljöer tillhör landets mest försurningskänsliga områden, med tunna jordtäcken, svårvittrad berggrund och liten eller ingen växtlighet. Nedfallet av försurande ämnen neutraliseras inte i marken. Det gör att sjöar och vattendrag i dessa områden påverkas negativt av nedfall. Surstötar med låga pH-värden förekommer numera hela barmarksperioden vid höga flöden. Provtagning visar att den biologiska situationen i många vatten de senaste åren blivit sämre till följd av nedskärningar i kalkningsverksamheten. För de målområden som följts upp efter kalkning uppnåddes de vattenkemiska målen endast i 59 procent av Jämtlands målvatten. Både bottenfaunaprovtagningarna och elfisken i de försurade områdena visar på en fortsatt försämring i delar av länet. Endast 18,5 procent av målvattendragens bottenfaunalokalerna klassas till hög eller god status, 26 procent har måttlig status, 1 procent otillfredsställande och 6,2 procent klassas till dålig status. Fortsatt är det 48 procent av målvattendragen som saknar biologiskt

underlag i den omfattning att en tillförlitlig klassning kan göras. Samma utveckling finns tyvärr bland föryngringen av öringar där endast 5 procent av lokalerna hade tätheter på ≥10 årsyngel per lokal, i 26 procent av lokalerna hittades inga årsyngel 2017.

Åtgärdsbehovet bedöms av länets kommuner till mer än 30 miljoner kronor år 2018. Länsstyrelsen bedömer att kalkningsverksamheten måste fortsätta efter år 2020 för att motverka försurande effekter av nedfall.

Giftfri miljö

Miljökvalitetsmålet

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna.

Nej

Kemikalielagstiftningen och forskningen är inte tillräckligt långtgående för att ge förutsättningar för en giftfri miljö. Regionalt sker dock många åtgärder, i synnerhet för att byta ut varor och produkter som innehåller farliga ämnen. Arbetet inom förorenade områden pågår löpande men takten behöver öka.

Åtgärdsarbete

Spridning och exponering av farliga ämnen

REGIONALA ÅTGÄRDER

Inom arbete med giftfri vardag har Länsstyrelsen i januari deltagit på en byggmässa med utställning och seminarium om farliga ämnen i byggvaror och hur man kan välja bättre alternativ. Seminariet skedde bland annat i samarbete med en känd byggprofil och lockade fler män än vid tidigare utförda seminarier om farliga ämnen. Länsstyrelsen har under året övertagit en hemsida om giftfri vardag i länet som tidigare administrerats av Region Jämtland Härjedalen. Länsstyrelsen kommer i november att genomföra ett seminarium och workshop för länets kommuner och regionen inom arbetet med giftfri vardag.

Ytterligare kartläggning av brandövningsplatser med skumanvändning i länet har skett av Länsstyrelsen på uppdrag av Naturvårdsverket. Inom vattenförvaltningen har en påverkansanalys av olika punktkällor gjorts inför den statusklassning av yt- och grundvattenförekomster som påbörjats. Viss vattenprovtagning och analys av miljögifter, framför allt PFAS, har skett i vissa vattenförekomster och insamling av fisk för analys har skett även under 2018. Detta har lett till mer kunskap om förekomst av miljögifter i länet.

Region Jämtland Härjedalen ställer krav angående farliga ämnen i upphandlingar och har under 2018 medverkat i att inrätta en gemensam tjänst för alla regioner för att ytterligare förbättra miljökrav i upphandlingar samt systematisera djupare uppföljningar på leverantörsnivå. Regionen har sedan 2017 arbetat med att riskbedöma kemiska produkter för att identifiera eventuella ytterligare skyddsåtgärder för människors hälsa och miljön.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Flera kommuner jobbar systematiskt med giftfri förskola. Strömsunds kommun har även informerat om konsumenters rätt att få veta om farliga ämnen via sin hemsida samt i utskickad kommuninformation 2018. Kommunerna har även hjälpt till med provtagning av miljögifter i yt- eller grundvatten utanför vissa tillståndspliktiga avloppsreningsverk och avfallsanläggningar och några kommuner har även bekostat ytterligare analyser i dessa prover. Några kommuner har även tagit prov på råvatten i dricksvattentäkter för miljögiftsanalyser.

Östersunds kommun har granskat golfanläggningar med fokus på kemikalier och bekämpningsmedel och Strömsunds kommun har slutfört det tidigare projektet om kemikalie- och avfallshantering vid åkerier. Åre kommun har kontrollerat märkning av kemiska produkter i butiker och arbetat med handlingsplaner inom förskola, mat, städ, IT. Kommunen har även informerat försäljare om konsumenters rätt att få veta om innehåll av farliga ämnen

Ovanstående åtgärder har lett till mindre exponering av farliga ämnen och mer kunskap om miljögifter i kommunerna.

Förorenade områden

REGIONALA OCH KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Strömsunds kommun har bekostat akuta åtgärder av förorenad mark vid en förskola i slutet av 2017 och kompletterande undersökningar har skett i närområdet med Länsstyrelsen som beställare. Ansökan för åtgärder på ett riskklass 1 område i Krokoms kommun har skett och beviljats och åtgärdsförberedelser pågår under 2018. Även i Östersunds kommun har en omfattande åtgärdsansökan färdigställts, vilket gäller ett område för planerat bostadsbyggande. Inom tillsyn har sanering skett på en större anläggning för farligt avfall (riskklass 2). Ett flertal undersökningar av mark och sediment vid flottningsverkstäder har även skett i flera kommuner med Länsstyrelsen som huvudman. Länsstyrelsen och Östersunds kommun har haft dialog med Försvarsmakten kring den tidigare militära brandövningsplatsen på Frösön som är allvarligt förorenad med PFAS.

Inom tillsynsvägledningen har Länsstyrelsen under 2018 inlett ett samarbete med övriga norrlandslän om kurser via videolänk för kommunerna. Inspelningar från seminarierna finns sedan tillgängliga. Det första utbildningstillfället anordnades av Länsstyrelsen Jämtland.

I februari var Länsstyrelsen med och anordnade ett seminarium i Östersund inom nätverket Renare mark där temat var nya ämnen som riskerar orsaka förorenade områden i framtiden. Även frågor inom juridik och avfallshantering kopplat till detta diskuterades.

Sammantaget har åtgärderna lett till både mer kunskap om förorenade områden samt att människor och miljö exponeras mindre för föroreningar efter aktuella saneringar.

Viktiga insatser under 2019

Kunskapsspridning till allmänhet och företag för att välja produkter och varor som

innehåller mindre farliga ämnen bedöms vara den viktigaste insatsen regionalt för att komma framåt mot måluppfyllelsen. Även arbete med hållbar upphandling och arbetet inom giftfri förskola bedöms vara viktiga insatser för detta. Att förorenade områden saneras är också viktigt.

ÅTGÄRDER INOM SPRIDNING OCH EXPONERING AV FARLIGA ÄMNEN

Under kommande år blir fokus för Länsstyrelsen fortsatta informationsprojekt inom giftfri vardag. Informationsinsatser ska även fortsatt vara riktade i försök att fånga även mäns medvetande i dessa frågor då informationen tidigare lockat främst kvinnor. Länsstyrelsen kommer även att utföra fler mätningar av miljögifter i länet och statusklassa alla vattenförekomster. Tillsyn och tillsynsvägledning kommer att

bedrivas. Länsstyrelsen ska fortsatt underhålla och uppdatera en hemsida för det regionala arbetet inom giftfri vardag.

Flera kommuner och regionen kommer inom upphandlingsarbetet ta mer hänsyn till farliga ämnen genom olika kriterier. Kommunerna har även visat intresse för framtida gemensamma projekt inom giftfri vardag och planering kommer att ske senare under 2018. Östersunds kommun planerar ett projekt om mikroplaster och eventuell spridning från konstgräsplaner till dagvatten.

ÅTGÄRDER INOM FÖRORENADE OMRÅDEN

Åtgärder planeras för flera områden under 2019, bland annat för ett antal delområden inom ett av länets mest förorenade områden. Undersökningar kommer troligtvis även att ske på två tidigare impregneringsverksamheter, förutsatt att statliga medel beviljas. Det planeras även fortsatt utbildning inom tillsyn förorenade områden för länets kommuner.

Analys och bedömning

Länsstyrelsen bedömer liksom vid föregående bedömning att det inte är möjligt att nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö till år 2020 med i dag beslutade styrmedel och resurser. Reach-lagstiftningen är inte tillräckligt långtgående för att nå det ambitiösa miljökvalitetsmålet. Det råder alltjämt en stor kunskapsbrist om ämnen som inte är registerpliktiga inom Reach och ämnen som faller under annan lagstiftning. Det råder också stor kunskapsbrist om samverkanseffekter för ämnena. Utvecklingen bedöms vara neutral eftersom flera åtgärder görs, men antalet kemiska ämnen ökar samtidigt.

Spridning och exponering av farliga ämnen

Resultaten från de få mätningar som gjorts visar att vissa av ämnena förekommer i betydande halter även i Jämtlands län, även om det inte finns någon omfattande kemikalieproduktion i länet och användningen av bekämpningsmedel är begränsad, i synnerhet inom jordbruket där den är lägst i Sverige men kan komma att öka på grund av klimatförändringar. Andelen ekologisk produktion är relativt hög i länet av både kött och mjölk och har fortsatt öka även under 2017.

Det går däremot inte att se någon tydlig utvecklingsriktning för tillståndet i miljön eftersom det kräver stora resurser för analyser för många ämnen under flera år i flera matriser. Vissa ämnen kan minska men andra nya ämnen kan öka. För länet bedöms utvecklingen som oklar eftersom det råder stor kunskapsbrist och det genomförs få analyser. Det finns dock ett mycket stort behov av dessa data för miljöövervakning och miljömålsuppföljning. Datat utgör även ett bra och pedagogiskt underlag vid kommunikation och information till allmänhet och verksamhetsutövare.

Förorenade områden

Arbetet inom förorenade områden omfattar många olika aktörer och kan i vissa fall ta lång tid. Satsningar på information till företag, fastighetsmarknaden och allmänheten har medfört en större medvetenhet om problemet. Åtgärdstakten inom förorenade områden behöver dock öka ytterligare.

Skyddande ozonskikt

Miljökvalitetsmålet

Ozonskiktet ska utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.

Ja

Ozonskiktet kommer troligen att börja återhämta sig och bli tjockare omkring år 2020. En fullständig återhämtning beräknas troligtvis inträffa omkring 2050. Utmaningen de kommande åren är att kunna omhänderta CFC-haltigt avfall såsom köldbärare och byggavfall för att förhindra fortsatt spridning av ozonnedbrytande ämnen.

Åtgärdsarbete

Uttunningen av ozonskiktet som skyddar mot skadlig UV-strålning har avstannat. Det finns dock ett fortsatt hot mot ozonskiktet på grund av fortsatt användning av ozonnedbrytande ämnen samt utsläpp från uttjänta produkter. Utsläppen av lustgas, som både bryter ned ozonskiktet och bidrar till växthuseffekten, fortsätter att öka.

Det är därför viktigt att fortsätta arbetet med att ta hand om avfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen. När det gäller hantering av CFC-haltigt isoleringsmaterial så uppger kommunerna att det inte har skett någon riktad tillsyn inom området. I en kommun har dock plan- och miljöenheterna gjort en gemensam insats kring tillsyn av byggavfall. Bevakning sker dock vid givna rivningslov och information sker även via renhållningen i kommunerna. Samarbete sker med El-kretsen som har ett nationellt godkänt system för insamling av elektronik där möbler med köldmedier ingår.

Viktiga insatser under 2019

En riktad och gemensam tillsynskampanj i länet gällande bygg- och rivningsavfall skulle bidra till att lyfta kunskapen bland verksamhetsutövare inom branschen och därigenom ge en ökad och korrekt återvinning av CFC-haltigt avfall.

Analys

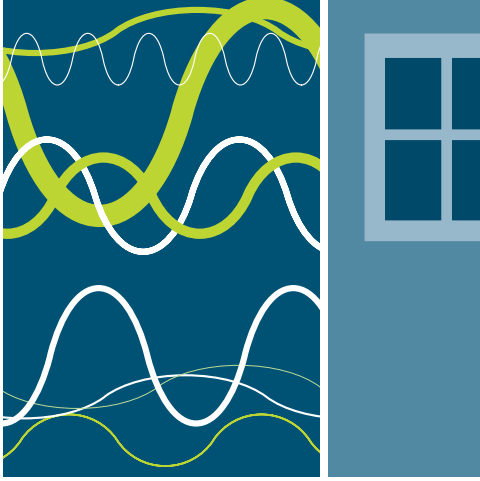
Bedömning av måluppfyllelse sker på nationell nivå gällande miljömålet Skyddande ozonskikt.

Det finns starka skäl att skydda sig mot solen även här i norra delen av landet. Under vårvintern reflekterar snön 80 procent av solens UV-strålning. Det är också den tid då många människor vistas i fjällen. Under vintern har huden blivit tunn och har inte producerat ett skyddande pigment. Därför är det lätt att bränna sig i fjällen. Det bästa skyddet är kläder och solglasögon med sidoskydd.

Små barn har mycket solkänslig hud och kan inte bilda ett lika bra pigmentskydd som vuxna. Det finns en ökad risk att allt för mycket sol i unga år kan led till hudförändringar i vuxen ålder. Det är därför viktigt att skapa bra solvanor redan i tidig ålder. Planering av barns utemiljöer, såsom skolor, förskolor och lekplatser är en viktig hälsofråga. Möjlighet till skugga genom växtlighet, träd och buskar, måste alltid beaktas.

Utlandsvistelser blir allt vanligare även för barn. Av Miljöhälsorapport Norr 2013, Barns hälsa och miljö i Norrland framgår att de Norrländska barnen tenderar att skydda sig sämre vid utlandsvistelser jämfört med barn i övriga Sverige. Resultatet från barnenkäten som rapporten bygger på visar att barn i Norrland troligen skyddas i för liten utsträckning mot solens negativa effekter vid stark sol.

EU:s nya regler för köldmedier, F-gasförordningen, är klara. Krav på utfasning av HFC från marknaden började gälla i januari 2015 och skärps i etapper fram till 2030. Förordningen lägger också stor vikt vid utbildningsnivån för personal som arbetar med köldmedier. De nya reglerna borgar för att de ozonnedbrytande ämnena fortsätter att minska i atmosfären. CFC finns dock även i avfall såsom förbrukade köldmöbler och isolering från byggnader av olika slag. Utmaningen framöver är att få till stånd en effektiv insamling av sådant avfall och därigenom förhindra att CFC sprids vidare. Det kräver i första hand en riktad informationsinsats till såväl till verksamhetsutövare som till tillsynsmyndigheter för att höja kunskapen om denna typ av avfall och hur det ska hanteras.

Säker strålmiljö

Miljökvalitetsmålet

Människors hälsa och den biologiska mångfalden skall skyddas mot skadliga effekter av strålning.

Nära

I det stora hela saknas det underlagsmaterial och en heltäckande bild av strålmiljön och det finns i dag mycket begränsade resurser för att öka kunskapen och ändra beteenden. En ändrad attityd till solande är en viktig del för att nå målet.

Åtgärdsarbete

I Jämtlands län finns områden med riklig uranförekomst. Bergsstaten har beviljat ett flertal undersökningstillstånd för molybden, nickel, vanadin i berggrund innehållande alunskiffer. Alunskiffer kan även innehålla grundämnet uran. I länet har samtliga kommuner tidigare genom beslut i kommunfullmäktige gjort ett ställningstagande mot uranbrytning. Numer gäller förbud mot brytning av uran i Sverige.

Jämtlands län ska kontinuerligt övervakas med avseende på radioaktiva ämnen och beredskapen för kärnkraftsolyckor ska regelbundet ses över. Mätning av bakgrundsstrålning sker i alla kommuner var sjunde månad. Därutöver finns också i länet två av Strålsäkerhetsmyndighetens mätstationer för gammastrålning som ständigt mäter och övervakar om något händer.

Kommunerna informerar fortlöpande om såväl mätning som åtgärder för att minska markradon och radon i brunnar.

Gällande skydd mot UV-strålning så arbetar kommunerna med frågan gällande skydd i utemiljöer för förskolor och skolor. Frågan tas upp och diskuteras vid nybyggnationer och i klimatanpassningsgrupper. Både vid byggande av nya förskolor, skolor och av äldreboenden samt vid renovering av befintliga utemiljöer är medvetenheten om dessa skyddsfrågor högre än tidigare och planering sker utifrån UV-skydd. Information i frågan kan också lämnas vid tillsynsbesök. En kommun har under 2018 genomfört ett tillsynsprojekt där skolgårdar inventerats bland annat gällande skydd av UV-strålning. Någon kampanj om skydd mot UV-strålning, t ex under sommaren på badstränder, har inte genomförts av kommunerna.

Flera kommuner bedriver aktiv tillsyn av solarieverksamhet och någon kommun planerar sådan tillsyn för kommande år.

Användningen av mobiltelefoni och en uppsjö av annan trådlös teknik ökar exponeringen för elektromagnetiska fält. Den fundering som finns kring detta är att kommunen i stor utsträckning arbetar för att få till mobiltäckning med mera

i kommunens mer glest befolkade områden. Borttagande av det fasta telenätet i delar av länet fortsätter, vilket medför att det mest tillgängliga alternativet till trådlös teknik är på väg att försvinna.

Precis som på nationell nivå finns i länet en trend mot ett ökat antal nya hudcancerfall, även om antalet fall varierar mellan åren.

Viktiga insatser under 2019

I första hand gäller att intensifiera information kring skydd mot UV-strålning.

Analys

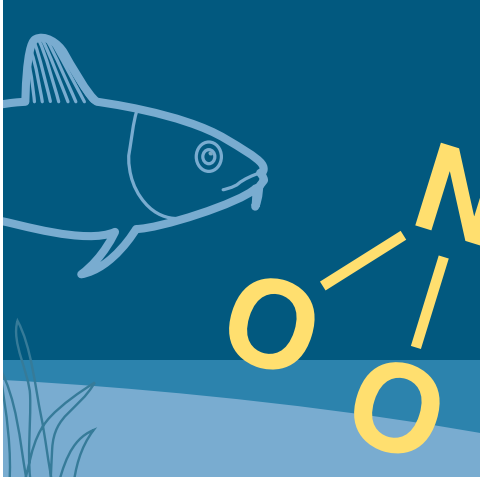
Bedömning av måluppfyllelse sker på nationell nivå gällande miljömålet Säker strålmiljö.

Tillståndet i miljön och utvecklingen för miljömålet i Jämtlands län kopplat till uranbrytning är oförändrat så länge ingen uranbrytning sker. Förbud mot uranbrytning gör nu också att sådan brytning inte är aktuell inom länet.

Radon i inomhusluft och i dricksvatten kan ge upphov till skadliga effekter på människans hälsa. Lokalt kan det finnas problem med höga halter av radon och även uran i dricksvattnet, samt av radon i inomhusluft. Halter i kommunalt dricksvatten kontrolleras regelbundet. För enskilda vattentäkter är osäkerheten större då provtagningar av dessa inte alltid sker. Kommunernas informationsinsatser är därför viktiga. Av Miljöhälsorapport Norr 2013, Barns hälsa och miljö i Norrland framgår att det trots att radon är ett känt problem i Norrland så är det en lägre andel radonundersökta bostäder i Norrland jämfört med övriga Sverige.

Utvecklingen inom telekommunikation och IT som medför utökade användningsområden ger upphov till strålning. Inom området icke-joniserande strålning är det framförallt en stor kunskapsbrist och misstänkt hälsoskadligt beteende vid användning av till exempel mobiltelefoner. Det råder även kunskapsbrist hur vi långsiktigt påverkas av trådlösa nätverk som tidigare omfattade mobilmaster men i dag även finns i de allra flesta hemmiljöer.

Gällande antalet nya hudcancerfall handlar det mycket om att ändra attityden till solandet och det behövs nya eller förstärkta insatser för att minska antalet nya fall..

Ingen övergödning

Miljökvalitetsmålet

Halterna av övergödande ämnen i mark och vatten skall inte ha någon negativ inverkan på människans hälsa, förutsättningarna för biologisk mångfald eller möjligheten till allsidig användning av mark och vatten.

Nära

Övergödningsproblematiken i Jämtlands län är inte omfattande om man jämför med södra Sverige. Dock saknas kunskap om övergödningens påverkan på naturligt näringsfattiga miljöer. Insatser för att öka kunskapen har påbörjats men ytterligare resurser behöver tillföras.

Åtgärdsarbete

REGIONALA ÅTGÄRDER

Från och med 2018 kan bland annat ideella föreningar och kommuner söka LOVA-bidrag från Länsstyrelsen i Jämtland. Bidraget är i första hand tänkt för åtgärder som minskar internbelastningen av näringsämnen till vatten. Inom LOVA kommer Åre kommun (2018–2020) att ta fram en VA-plan som även kommer att innehålla plan för dagvattenhantering.

Länsstyrelsen har inom ramen för vattenförvaltningen under 2018 fortsatt med verifiering av övergödningsproblematiken genom vattenkemisk provtagning och kiselalgsprovtagning kring Storsjön. Resultat av de vattenkemiska provtagningarna har visat på mycket höga halter av totalfosfor (bland annat i Trättgärdesbäcken, Åsbygden), inget kan ännu sägas om vad det beror på. Det är nödvändigt att göra en kartläggning över problemet innan eventuella åtgärder kan utföras. Rapport på vattenkemi- och kiselalgsprovtagningarna som skett mellan augusti 2015 och augusti 2018 kommer att färdigställas under vintern 2018/2019. Förhoppningsvis kan projektet bidra till att riktvärden för övergödning i naturligt näringsfattiga vatten tas fram, så att mer omfattande provtagning i länet kan påbörjas. Inom regeringens våtmarkssatsning har utredning gällande flöden av näringsämnen inom Trättgärdesbäckens avrinningsområde utförts under hösten 2018.

Projektet Triple Lakes (2014–2019) jobbar för att förbättra vattenmiljön i sjöarna Locknesjön, Revsundssjön och Näkten. Arbetet med reducering av slam och närsaltstransporter sker löpande genom kunskapshöjning av jordbrukets påverkan på vattenmiljöer, med hjälp av studiecirklar och dialogprocesser.

I domar gällande två fiskodlingsansökningar i länet har miljööverdomstolen fastslagit att större kassodling i öppna system inte längre är bästa möjliga teknik. Vilket i förlängningen bidrar till en positiv riktning för bland annat miljömålet Ingen övergödning. En ansökan om etablering av en så kallad RAS-anläggning där

större delen av vattnet recirkuleras och renas innan utsläpp till recipienten har fått tillstånd av Mark- och Miljödomstolen. Tillståndet innebär om anläggningen byggs att cirka 1/10-del av producerade näringsämnen når recipienten jämfört med motsvarande tonnage i ett öppet kassodlingssystem.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

I flera kommuner utförs löpande inventering av små avlopp. Inventeringen visar på ett stort behov av åtgärder för avloppen framför allt för att minska hälsoskyddsproblem men även övergödningspåverkan.

NÄRINGSLIVETS ÅTGÄRDER

Alla lantbrukare i länet ges varje år möjlighet att delta i kursdagar och träffar, som bland annat syftar till förbättrad växtnäringshantering inom ramen för kompetensutvecklingsmedel i landsbygdsprogrammet inom Ekologisk produktion, Greppa näringen och Rikt odlingslandskap. Sommarens torka har starkt påverkat innehåll och inriktning på träffar och rådgivning. Nytt för i år är att även moduler som syftar till översyn av dränering och underhåll av diken erbjuds i länet.

Viktiga insatser under 2019

De viktigaste insatserna under det kommande året för att komma framåt mot måluppfyllelse skulle vara att höja ambitionsnivån och att mer resurser tillsätts. Med detta menas att mer styrmedel behöver tillsättas för utredning av näringsämneshalter i länets ytvatten genom omfattande provtagning. Därefter (kommande år) behöver även medel tillsättas för åtgärdsutredning och åtgärdsarbete.

Analys och bedömning

Tillstånd i sjöar och vattendrag

Den kunskapsuppbyggnad som har påbörjats genom arbetet med ramdirektivet för vatten indikerar att övergödningsproblematiken inte är så utbredd i länet. Statusklassningen för övergödning visar på små problem regionalt. Men vattenkemiprovtagning kring Storsjön visar att det förekommer lokal övergödningsproblematik. Även i känsliga fjällområden och på några andra platser i länet finns lokal övergödningsproblematik.

Målbedömning

Länsstyrelsen bedömer även i år att miljökvalitetsmålet Ingen övergödning är nära att nås till år 2020. Det som saknas är framför allt kunskap om övergödning kring de största problemområdena fjällområdet, viss skogsmark, vattensystem med vattenbruk och jordbruksområden. Länet har en låg andel jordbruksmark och problem med övergödning kopplat till påverkan från jordbruk har generellt bedömts som litet. Jordbruket kan däremot mycket väl ha stor miljöpåverkan lokalt. Övergödning kopplat till påverkan från vattenbruk bör utredas närmare då rapporteringar om algblomningar kommit tidigare år från några håll i länet där vattenbruk förekommer. Projekten som nu pågått i några år är en bra start på arbetet att öka kunskapen om övergödningsproblematiken i länet. Men än så länge ligger fokus kring Storsjön, vilket gör att kunskap om fjällområdet och

regleringsmagasin med vattenbruk hamnar lite efter. Utvecklingen bedöms vara oklar eftersom tillräckliga kunskaper saknas.

Utmaningar

En av utmaningarna beskrivna i det regionala miljömålsprogrammet är att ”Hållbar utveckling av vattenbruk och fisketurism”. Ansökningar om etablering av storskaliga vattenbruksanläggningar i öppna system (kassodling) i länets vattensystem har avgjorts i Mark-och Miljödomstol och Högsta Domstolen där beslut om avslag fattats och de utgör för närvarande inte något hot om flerfaldigande av existerande fosforhalter.

Klimatförändringarna kan komma att innebära fler intensiva regnperioder med höga flöden som följd. Förändringarna kan också innebära en förändring av nederbörden över året med våtare vintrar och torrare somrar. Följderna blir ökade vattentemperaturer, tidigare islossning och ökad avrinning som i sin tur leder till utlakning av närsalter och humus och därmed en ökad övergödning.

Landmiljö, sjöar och vattendrag

Preciseringen ”Påverkan på landekossystem” uppnås inte i dagsläget, eftersom nedfallet av kväve inte minskar och det finns för lite kunskap om dess påverkan på landekosystemet i fjällmiljö. Preciseringen ”Tillståndet i sjöar och vattendrag” är nära att uppnås med gällande bedömningsgrunder och mätdata, men bedömningsgrunderna är dock inte anpassade till sjöar och vattendrag i naturligt näringsfattiga miljöer.

Levande sjöar och vattendrag

Miljökvalitetsmålet

Sjöar och vattendrag skall vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika miljöer skall bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden, samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion skall bevaras samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Nej

Jämtlands län hyser ett stort antal sjöar och vattendrag, stora delar av Ångermanälven, Indalsälven, Ljungan och Ljusnan rinner genom länet. Fysisk påverkan från vattenkraft, tidigare flottning och vandringshinder i övrigt, utgör störst påverkan på länets vattenmiljöer och åtgärder inom dessa områden behöver prioriteras.

Åtgärdsarbete

Det pågår ett kontinuerligt arbete med att restaurera och förbättra vattenmiljöer i Jämtlands läns sjöar och vattendrag. Arbetet har god effekt men behovet av insatser är mycket stort. Resurser för direkta åtgärder samt inventering och övervakning av miljötillståndet är i dagsläget inte tillräckliga.

REGIONALA ÅTGÄRDER

Länsstyrelsens arbete inom miljömålet går i första hand ut på att se till att fler vatten når god status i enlighet med vattendirektivets krav. Vidare ska gynnsam bevarandestatus uppnås i skyddade vatten och åtgärdsprogram för hotade arter genomföras.

Länsstyrelsen fortsätter arbeta fram åtgärdsplaner för länets 21 vattensystem. I planerna beskrivs tillstånd och förutsättningar samt prioritering av viktiga insatser. De utgör sedan grund för länets åtgärdsarbete i sjöar och vattendrag.

Under 2018 har arbetet med inom LIFE-Triple Lakes fortgått, ett större vattenvårdsprojekt finansierat av EU. Länsstyrelsen har beviljat statsbidrag till länets fiskevårdsområden som genomfört åtgärdsinsatser. Sammantaget har restaurering, återföring av block sten och lekgrus med mera, genomförts i tio vattendragssträckor för att återskapa livsmiljöer som påverkats av tidigare flottningsverksamhet. Ett omlöp har byggts, två dammar har rivits ut och tio vägtrummor som utgjort vandringshinder för fisk och bottendjur, har åtgärdats. I ett flertal restaurerade vatten har man vid uppföljning konstaterat förekomst av lekfisk. Länets pågående kalkningsverksamhet har i år omfattat kalkning i 19 områden.

Arbetet med vattenförvaltningen (genomförandet av EU:s vattendirektiv) har

varit omfattande och bland annat fokuserat på utveckling och kvalitetssäkring av databaser samt åtgärdsförslag för vatten påverkade av vattenkraft. En bedömning av vilka påverkanskällor som kan ha en betydande påverkan på vattnets status har gjorts för bland annat miljögifter och övergödning.

Den regionala miljöövervakningen har genomförts i enlighet med gällande program. Särskilda satsningar har bland annat gjorts för att öka kunskapen om förekomsten av miljögifter i våra vatten. Utbildning av och information till myndigheter, företag och allmänhet har genomförts inom vattenhänsyn-skogsbruk, åtgärder i vattendrag, enskilda avlopp, dricksvattenskydd.

För länets Natura 2000-områden har arbetet med revision och förankring av bevarandeplaner fortsatt.

Länsstyrelsen har också tillsammans med andra myndigheter och aktörer ansökt om ytterligare två LIFE-projekt under året samt två särskilda åtgärdsprojekt från Havs-och vattenmyndigheten.

Under 2018 har riktade insatser gjorts för att komplettera och kvalitetssäkra innehållet i databasen ÄLVAN, vilken kommer att utgöra underlag i kommande omprövning av vattenkraft i syfte att införa miljöförbättrande åtgärder.

Inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter har fortsatt beståndsövervakning och kartläggning skett av flodpärlmussla och flodkräfta. Även försök till återetablering av flodpärlmussla har skett genom exponering av öringungar för mussellarver i två vattendrag.

Under 2018 fortsatte arbetet med att ta fram rutiner och kartläggning av kunskapsunderlag för arbetet med kulturmiljöer vid sjöar och vattendrag.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Arbete med VA-planering fortsätter i flera av kommunerna i länet. Förslag på ett gemensamt skyddsområde för Näkten har lämnats in av Bergs och Östersunds kommuner. Det förväntas fastställas under slutet av 2018. Samråd har tidigare hållits gällande skyddsområde för sydvästra Storsjön inom Åre och Bergs kommuner. Fyra kommuner börjat utarbeta planer för sitt arbete med de åtgärder de ansvarar för inom vattenförvaltningen. Härjedalens kommun med ny strategi för snabbare åtgärdande av vandringshinder och arbetar också med en förstudie för ett omlöp vid Kvarnforsens kraftverk i Härjeån.

NÄRINGSLIVETS ÅTGÄRDER

Inom projektet Triple Lakes har Jämtkraft nu avlutat arbetet med de tre omlöpen och utrivningen av en damm i Billstaån. Jämtkraft har också medverkat i en förstudie om förutsättningar för en miljö-anpassning av Dammåns kraftverk. Uniper har färdigställt ett omlöp i Sporrsjöns utlopp i Faxälvsystemet. Länsstyrelsen och SCA har samverkat kring konnektivitetsåtgärder inom det pågående skogsbruket. Norrskog och LRF har tillsammans med Länsstyrelsen genomfört dialogmöten ute i länet inom ramen vattendirektivsarbetet.

Viktiga insatser under 2019

Åtgärdsplaner för länets vattensystem är ett viktigt steg för att styra och prioritera framtida insatser. Framtagandet av dessa planer går dock för långsamt och

bör prioriteras 2019. Det gäller även för riktad samanställning av underlag för dammar och kraftverk samt projektansökningar för att möjliggöra åtgärdsprojekt. Det är även viktigt att under 2019 fortsatt satsa på limniskt områdesskydd, kunskapsuppbyggnad och samt utveckling av tvärsektoriell samverkan när det gäller åtgärdsprojekt och kulturmiljöfrågor. Vidare behövs en utökad satsning på att engagera fler aktörer i vattenvårdsarbetet. Bland annat behövs en nystart av länets vattenråd eller likande organ, för att få fler aktiva i åtgärdsarbete.

Analys och bedömning

Länsstyrelsen bedömer att miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag inte kommer att nås till år 2020. Det på grund av miljöproblemens omfattning, bristande resurser och otillräckliga styrmedel. Ökade resurser till tillsyn och prövning av vattenverksamhet, direkta åtgärder för att restaurera och återställa påverkade vattenmiljöer, kunskapsuppbyggnad samt övervakning och uppföljning av miljötillståndet är en förutsättning för att nå målet. Utvecklingen bedöms dock vara försiktigt positiv, jämfört med tidigare (neutral), utifrån ökade nationella anslag och generellt ökat intresse för vattenvård.

Klimatförändringar påverkar redan i dag vattenekosystemens struktur och funktion. Förhöjda vattentemperaturer och förändrade hydrologiska förutsättningar leder till förskjutningar mellan och risk för utslagning av arter. Det i sin tur leder till att målet, som syftar till bevarande och restaurering av existerande ekosystem, blir svårare att nå.

Bara en knapp tredjedel av länets 3 945 ytvattenförekomster uppnår gällande miljökvalitetsnormer. Vandringshinder i form av dammar och vägtrummor utgör utbredningsmässigt den största miljöpåverkan för den biologiska mångfalden i länets sjöar och vattendrag. Därefter kommer vattenkraftens övriga påverkan i form av förändrade flöden och fysisk påverkan från anläggningar och rensning/kanalisering. En miljöanpassning av vattenkraften behövs för att nå miljökvalitetsnormerna. För att påskynda det arbetet behövs ökade resurser för tillsyn och arbete med kommande omprövningar av vattenkraftsanläggningar.

Flottningens negativa påverkan på länets vattendrag och sjöar kvarstår. Behovet av att restaurera vattendrag är fortfarande mycket stort. Inom det moderna skogsbruket behövs skogssektorns kunskap om våra vatten höjas för att uppnå effektiv hänsyn. Det krävs också att arbetet med skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljövärden utökas samt att ambitionerna i åtgärdsprogrammen för hotade arter uppfylls.

God vattenstatus är också till stor del beroende av pågående och kommande exploateringar samt areella näringarnas hänsyn till länets ytvattenmiljöer. Den kommunala planeringen är därför fortsatt viktig liksom satsningar på dialog och utbildning.

Intresset för storskaligt vattenbruk i länet riskerar, förutom problem med övergödning, att påverka vildfiskbestånd genom rymningar av odlingsfisk och brist på sättfisk. Det senare kan resultera i användning av material ifrån länder med sämre sjukdomsläge än Sverige och bidra till ökad spridning av fisksjukdomar. En lösning är landbaserade odlingar med recirkulerande vatten. En ansökan om en sådan anläggning har nyligen godkänts.

Preciseringen för kulturmiljö är mycket svår att nå när det gäller vattenmiljöer. Här behövs resurser för kunskapsbyggnad och för bevarande och utveckling av de miljöer som bedöms värdefulla.

Grundvatten av god kvalitet

Miljökvalitetsmålet

Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

Nära

Länet är förhållandevis rikt på grundvatten av god kvalitet. För att ge en säker dricksvattenförsörjning behöver viktiga grundvattenresurser ges ett bra skydd och beaktas i samhällsplaneringen. Kunskapen om grundvattnets kvalitet och kvantitet samt påverkan på angränsande ekosystem behöver öka.

Åtgärdsarbete

Skydd av dricksvattentäkter

Ett omfattande arbete med att inrätta nya och revidera gamla vattenskyddsområden pågår i kommunerna, vilket är en positiv utveckling. Arbetet har intensifierats och andelen grundvattentäkter med vattenskyddsområden fastställda enligt miljöbalken uppgår nu till 15 procent. Under det senaste året har Länsstyrelsen fastställt tre vattenskyddsområden enligt miljöbalken och 12 ärenden kvarstår för fastställande. Enligt kommunernas planering kommer fler ansökningar lämnas in under 2019 och 2020. På Länsstyrelsen har arbetet med vattenskyddsområden kunnat förstärkas under året då extra medel tilldelats för detta. Detta förvändas leda till kortare handläggningstider samt att resurser kan frigöras för att bedrivas viss egeninitierad tillsyn. Länsstyrelsen har också under 2018 ordnat en workshop och en fältdag med kommunerna om avgränsning av vattenskyddsområden. Regeringens extra satsningar på grundvatten som gjorts under året förväntas ge positiva effekter för miljömålet.

Planera för en långsiktig och säker dricksvattenförsörjning

REGIONALA ÅTGÄRDER

En regional vattenförsörjningsplan finns sedan 2014 framtagen för länet. Planen pekar ut regionalt betydelsefulla vattenresurser för dricksvattenförsörjningen och har till viss del använts i kommunernas planeringsarbete. En uppdatering planeras ske utifrån utfallet av arbetet med de kommunala vattenförsörjnings- eller va-planerna.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Arbete med vatten- och avloppsplanering fortgår i flera kommuner och ett par kommuner har nära färdigställda planer. En kommun har under året nystartat sitt arbete med va-plan. Medvetenheten om dricksvattnets sårbarhet och grundvattnets betydelse har ökat, speciellt i skenet av ett förändrat klimat och de senaste årens låga grundvattennivåer. Kommuner med ytvattentäkter ser över möjligheterna att etablera nya grundvattentäkter.

Grundvattnets kvalitet och kvantitet

REGIONALA ÅTGÄRDER

Miljögifter och läkemedelsrester som undersöktes i slutet av 2017 genom regional förtätning av den nationella screeningen av grundvatten i urbana miljöer visade på låga eller inte detekterbara halter i de grundvattentäkter som ingick. Undersökningen fortsatte 2018 med provtagningar i ytterligare grundvattentäkter. Länsstyrelsen har medverkat i SGU:s inventering av nya platser för grundvattenövervakning vilket bland annat resulterat i att flera nya kallkällor hittats som kan komma att ingå i framtida övervakningsprogram.

Länsstyrelsen arbetar vidare med att ta fram åtgärdsplaner för länets 21 vattensystem. I planerna beskrivs tillstånd och förutsättningar samt prioritering av viktiga åtgärder, inklusive tillsyn och behov av kunskapsuppbyggnad.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Kommunerna har hjälpt till med provtagning av miljögifter i grundvatten utanför vissa tillståndspliktiga avloppsreningsverk och avfallsanläggningar och vissa kommuner har även kompletterat med ytterligare analyser. Några kommuner har även provtagit för miljögiftsanalyser i råvatten vid dricksvattentäkter. Vid ett flertal grundvattentäkter sker grundvattennivåövervakning i dag och det planeras att påbörjas vid fler.

Viktiga insatser under 2019

De viktigaste åtgärderna år 2019 blir fortsatta satsningar på utökad övervakning av grundvatten, både vad gäller kvalitet och kvantitet, samt att stödja kommunernas arbete med vattenskyddsområden och va-planering. En kampanj för att öka kunskapen om kvaliteten i enskilda dricksvattenbrunnar behöver genomföras då ett sådant underlag i stort sett saknas i länet. För att nå målet behöver dock tillämpningen av de befintliga styrmedlen inom samhällsplanering, vattenförvaltning samt tillsyn och tillståndsprövning fortfarande förbättras.

De extra satsningar på grundvatten som regeringen gjort under 2018 behöver fortsätta för att kunna få tillräckligt genomslag på miljömålet.

Ett förbättrat planeringsunderlag i form av modern berg- och jordartskartering behövs för att kunna nå närmare måluppfyllelse få detta saknas för stora delar av länet. Detta underlag är av stor vikt för att kunna genomföra ett effektivt arbete med vattenskyddsområden och vattenförsörjningsplanering.

Analys och bedömning

Länsstyrelsen bedömer att miljökvalitetsmålet Grundvatten av god kvalitet är nära att nås. Jämtlands län har generellt sett en god tillgång på grundvatten och kvaliteten är i allmänhet god. Underlaget är dock alltför bristfälligt för att göra säkra bedömningar. Förbättrad kunskap behövs särskilt om vattenkvaliteten för enskild dricksvattenförsörjning och om kvaliteten på det utströmmande grundvattnet och hur det bidrar till en god livsmiljö för växter och djur i akvatiska ekosystem.

Utvecklingen bedöms även i år som positiv då grundvattnets roll i samhället har lyfts nationellt och medvetenheten har ökat om grundvattnets betydelse för dricksvattenförsörjningen och dess sårbarhet. Vattenmyndigheternas senaste åtgärdsprogram förväntas bidra till fortsatt ökad takt i arbetet med vattenskydd och vattenförsörjningsplanering.

Skydd av dricksvattentäkter

Nära hälften av grundvattentäkterna i länet har vattenskyddsområden och dessa omfattar cirka 85 procent av grundvattenuttaget. Flera av dessa vattenskyddsområden är äldre och i behov av att ses över för att de ska få ett uppdaterat och relevant skydd.

Kommunernas arbete med att ta fram nya och revidera gamla vattenskyddsområden liksom tillsyn inom vattenskyddsområden, behöver prioriteras högt av såväl kommunerna som Länsstyrelsen och nationella myndigheter. För att kunna göra relevanta skyddsområden för länets många berggrundvattentäkter efterfrågas bättre kartering av berggrunden. Även jordartskartering efterfrågas för länet då avsaknad av sådan gör det svårare att få till bra avgränsningar av vattenskyddsområden. Skyddet av samfällda dricksvattentäkter behöver ses över och stärkas.

Planera för en långsiktig och säker dricksvattenförsörjning

Grundvattenfrågor behöver komma in i ett tidigt skede i den kommunala planeringen och va-planeringen behöver få en fortsatt hög prioritet i kommunerna. Kommuner som inte kommit i gång med va-planering behöver göra det. Utbildningsinsatser, ett förbättrat planeringsunderlag samt ökad samverkan mellan/inom myndigheter och kommuner är exempel på insatser som behöver förstärkas för att nå en effektiv planering för vatten och genomföra åtgärder. Finansiering av åtgärder behöver klargöras för att åtgärdsplaneringen ska bli verksam.

Grundvattnets kvalitet och kvantitet

Grundvattnets kvalitet och kvantitet är generellt sett god i länet. Flera kommunala dricksvattentäkter har grundvattnet av sådan kvalitet att det inte behöver behandlas. Undersökningar som gjorts i kommunala vattentäkter, samt i områden med risk för påverkan, har visat på grundvatten av god kvalitet, men också på förekomst av rester av bekämpningsmedel från tidigare användning av ogräsbekämpningsmedel och klorid från vägsalt. Lokalt finns problem med naturligt höga halter av radon och uran. Förhöjda halter av PFAS förekommer men generellt är halterna låga i de grundvattentäkter som undersökts i länet. Av länets cirka 230 grundvattenförekomster bedöms endast fyra ha otillfredsställande kemisk status. Alla bedöms ha god kvantitativ status. Tillräckligt underlag saknas dock för att göra säkra bedömningar.

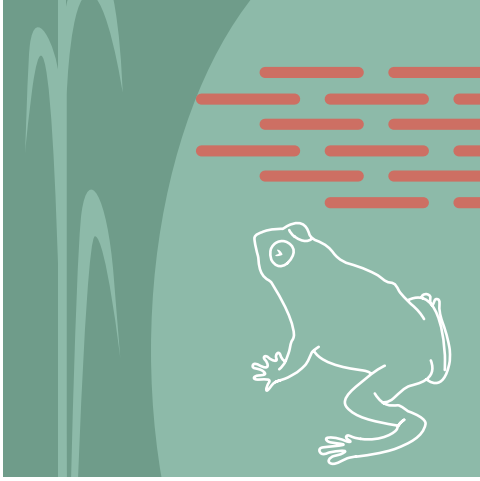
Även om vattenförvaltningsarbetet har bidragit till en ökad kännedom om grundvattnets kvalitet måste dagens övervakning av grundvatten öka. Kunskapen om vattenkvaliteten i enskilda och samfällda vattentäkter är bristfällig och behöver förbättras. Kommunernas råvattenkontroll behöver förbättras och här kan ytterligare styrmedel vara nödvändiga.

Behov av utökad grundvattennivåövervakning finns, både i anslutning till kommunala vattentäkter och i andra områden där låga grundvattennivåer riskerar förekomma. De senaste årens vädersituation har lett till lägre grundvattennivåer än normalt vilket har påverkat den enskilda dricksvattenförsörjningen och gemensamhetsanläggningar i vissa delar av länet.

Materialförsörjning

Materialförsörjningen behöver beaktas i samhällsplaneringen på samma sätt som vattenförsörjningen. Länsstyrelsen arbetar för att täkter av naturgrus inte ska öppnas om naturgrusförekomsten är betydelsefull för nuvarande eller framtida dricksvattenförsörjning.

Myllrande våtmarker

Miljökvalitetsmålet

Våtmarkernas ekologiska och vattenhållande funktion i landskapet skall bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Nej

Det största hotet mot skyddsvärda våtmarker bedöms i dag vara skogsbruket med inriktning på myrholmar, sumpskogar och våtmarksangränsande skogar samt byggande av skogsbilvägar. Barmarkskörning och vindkraftutbyggnad är två växande problem för länets myrar.

Åtgärdsarbete

REGIONALA ÅTGÄRDER

Cirka 16 procent av länets yta består av våtmarker. Länsstyrelsens arbete är inriktat på att bevara och skydda de våtmarker som är mest skyddsvärda med avseende på biologisk mångfald, landskapets vattenhushållande funktion och kulturmiljövärden.

Inte heller under 2018 beviljades några pengar från HaV-myndigheten till uppföljning av kalkade våtmarker, ”Rafstedts-projektet”. Det innebär att projektet ligger nere både under 2017 och 2018, vilket är beklagligt med tanke på den långa kontinuerliga mätserien, som nu avbryts. HaV har nu beslutat att undersökningarna i Jämtland ska genomföras med längre intervall. Projektet låg även vilande under 2012–2013, eftersom ekonomiska medel inte ställdes till förfogande, men återupptogs igen 2014. Att HaV återigen väljer att inte avsätta medel till uppföljningen tyder på att projektet inte har någon högre prioritet hos HaV.

Arbetet med att formellt skydda länets myrskyddsplanobjekt pågår. För närvarande pågår reservatsbildning på myrskyddsplanobjekten Grubbmyran, Himmelsflöten, Kullflon-Nyflon, Myr syd Fribodarna, Sikåsvågarna och Dalkarlskölen. Skyddsarbete på Tröskflyet-Oxflöten är för närvarande vilande, liksom skyddsarbetet för Gullhög-Tönningfloarna som sedan några år är lagt på is.

Regeringen har avsatt cirka 200 miljoner kronor, i syfte att möta vattenbristen. En stor del av dessa pengar ska gå till restaurering och anläggande av våtmarker. Pengarna är däremot inte avsedda för markinköp. Länsstyrelsen har påbörjat en inventering av diken i skyddade våtmarker, det vill säga naturreservat och Natura 2000. I ett par områden har det under 2018 påbörjats igenläggning av diken i Haugrönningan. På Borgflon påbörjas under hösten 2018 avverkning av träd i diket och själva igenläggningen i diket görs 2019. Under förutsättning att det

fortsättningsvis kommer pengar inom våtmarkssatsningen påbörjas återställning av hydrologin i värdefulla våtmarker genom att dikena läggs igen. I dagsläget pågår inventeringen för att se vilka diken som ska läggas igen.

I länet finns ett kulturreservat, Lillhärjåbygget där arbete pågår för att bevara dess kulturhistoriska värden bland annat genom skötsel av så kallade åslåttermarker.

NÄRINGSLIVETS ÅTGÄRDER

Andelen nya vindkraftetableringar har ökat i länet under senare år och godkända miljötillstånd på hundratals vindkraftsverk finns i många fall i eller i direkt anslutning till någon av länets våtmarker. Det resulterar ofta i att myrar dräneras för vägbyggen och att myrar återfylls med bergkross.

Markförstärkning av transportleder inom renskötseln har genomförts i en sameby. Länsstyrelsen har i samband med detta medgett dikningstillstånd för fyrhjulingsled i Hotagens naturreservat. I samband med ombyggnation av en renskiljningsanläggning har länsstyrelsen beviljat markavvattningstillstånd då marken är myrländ och avvattning är en förutsättning för att kunna bygga om anläggningen.

Det regionala energibolaget Jämtkraft har beslutat att från och med år 2026 inte länge använda någon torv i sin verksamhet, vilket kan innebära ett minskat hot om torvexploatering på våtmarker i länets centrala delar.

Ett par torvtäkter i Härjedalen är på väg att avslutas i förtid innan koncessionstidens utgång, bland annat på grund av problem med avvattningen. Efterbehandlingsplan till dessa myrar har tagit fram.

Viktiga insatser under 2019

De viktigaste insatserna under det kommande året för att komma framåt mot måluppfyllelse är att mer resurser tillsätts för att påskynda reservatsbildningen av myrskyddsplanobjekten, att pengar från våtmarkssatsningen tillförs kommande år så hydrologisk återställning kan genomföras i de utpekade våtmarkerna, samt tillsyn för att minska olaglig terrängkörning på våtmarker.

Analys och bedömning

Länsstyrelsens bedömer liksom tidigare att miljökvalitetsmålet Myllrande våtmarker inte kommer att nås till år 2020. Länet har ett intensivt skogsbruk och är samtidigt rikt på våtmarker, vilket innebär att olika skogsbruksåtgärder även berör våtmarker med höga naturvärden. För att nå målet till år 2020 krävs att skogsbruk undantas från våtmarker, vilket kan vara svårt att uppnå med tanke på att många avverkningstrakter ligger så till att våtmarker berörs. För att markägare och skogsbolag ska avstå från skogsbruksåtgärder i och i anslutning till våtmarker krävs styrmedel så markägare kan ersättas ekonomiskt. Naturreservatsbildning kan långsiktigt skydda våtmarker från vindkraftsutbyggnad. Och så länge de mest skyddsvärda våtmarkerna saknar formellt skydd kommer även fortsättningsvis ingrepp från skogsbruket att beröra värdefulla våtmarker. Utvecklingen för miljön bedöms vara neutral, då det har skett såväl positiva som negativa förändringar under senare år samt att reservatsbildningen av myrskyddsplanens objekt går för långsamt.

Våtmarkssatsningen (se nedan) har inneburit att inventering av diken i skyddade våtmarker har påbörjats under 2018, syftet med inventeringen är att hitta igen diken i våtmarker som kan vara av intresse för hydrologisk återställning i skyddade områden, dvs naturreservat och Natura 2000-områden. Igenläggning av diken kommer på sikt att gynna den biologiska mångfalden i dessa områden

Terrängkörning och utbyggnaden av skogsbilvägar

Terrängkörning i våtmarker ökar, då allt fler terrängfordon säljs utan information om regelverket. Fyrhjulingar används i samband med skogsbruk, jakt och fiske, med eller utan stöd i lagen. För att minska olaglig terrängkörning på våtmarker krävs höjda straffsatser, ökad tillsyn och informationsinsatser. Då problemen ökar i hela landet krävs insatser på nationell nivå. Fyrhjulingar används också flitigt inom renskötseln.

Utbyggnaden av vindkraft kräver vägar fram till varje kraftverk och många gånger påverkar vägarna våtmarker.

Vikten av ökat skydd

Skydd av våtmarker behöver få högre prioritet och ökade resurser för att kunna ge de allra mest skyddsvärda våtmarkerna ett långsiktigt skydd. I första hand gäller det myrskyddsplanobjekten och Natura 2000-våtmarker.

När det gäller torvtäktverksamheten finns det för närvarande inga ansökningar om att öppna nya torvtäkter i länet, däremot kommer två torvtäkter att avslutas i förtid.

Våtmarker har haft stor betydelse för människan i ett historiskt perspektiv, genom bland annat slåttermyrar, dammängar och hässjor. Kända fornlämningar och kulturhistoriska lämningar ska också regelmässigt beaktas vid all form av exploatering eller restaurering av våtmarker. Det är ett kontinuerligt arbete, som måste fortsätta. Det finns också behov av ytterligare inventeringar av våtmarkernas kulturhistoriska värden, för att kunna säkerställa att ett representativt urval av dessa är vårdade. Ytterligare insatser och mera resurser krävs både för att identifiera, öka kunskapen om och vårda de kulturhistoriska lämningarna i våtmarkerna.

Levande skogar

Miljökvaltetsmålet

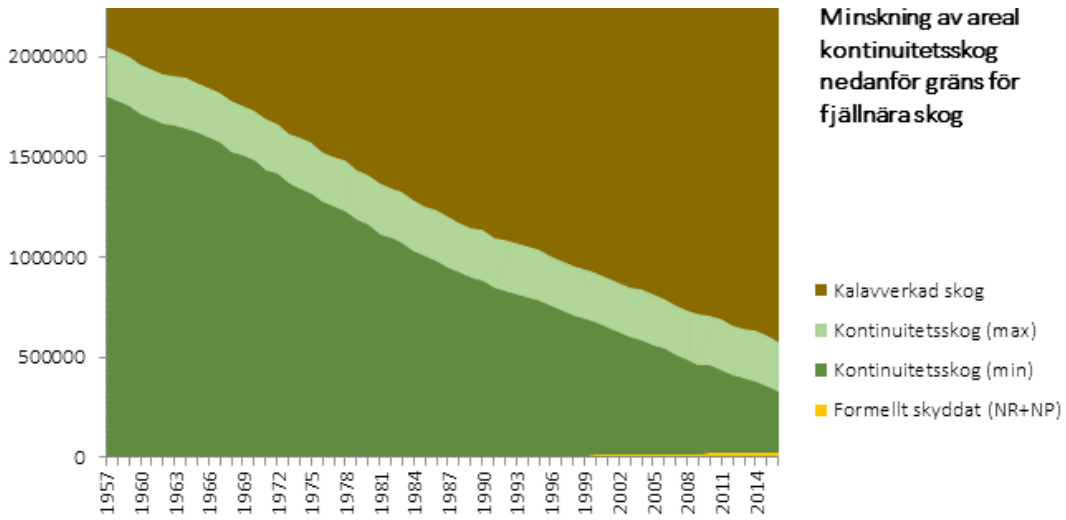
Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas

Nej

Miljötillståndet i länets skogar varierar och det krävs fortsatt utveckling av miljöhänsynen i skogsbruket samt ytterligare bevarandeinsatser. Utvecklingen är negativ. Skogstyperna kalkbarrskogar, skogar med hög bonitet, lövsuccessionsskogar samt sandtallskogar är särskilt värda att bevara.

Åtgärdsarbete för miljökvalitetsmålet

Miljökvalitetsmålet Levande skogar är mycket svårt att nå till år 2020 i Jämtlands län, precis som i riket i övrigt, då flera delmål 2010[10] ännu inte uppnåtts. Det viktigaste skälet är att det blir svårt att upprätthålla skogarnas biologiska mångfald, eftersom arealen skogsmark som aldrig föryngringsavverkats snabbt minskar (se figur 1 nedan) samt att skogar med mycket höga naturvärden alltjämt avverkas. Detta innebär att skyddsvärd skog avverkas och fragmenteras och många hotade skogslevande arter[11] påverkas negativt.

Figur 1. Minskning av skogsareal (hektar) kontinuitetsskog (skog som aldrig slutavverkats) i Jämtlands län, belägen nedom gränsen för fjällnära skog. Skillnaden mellan maximi- och minimi-arealen kontinuitetsskog beror på olika uppskattningar av hur mycket som slutavverkats före år 1957. Grafen bygger på bearbetad statistik från Riksskogstaxeringen. Diagrammet visar inte skogsbrukets frivilliga avsättningar, vilka motsvarar omkring 7–8 procent av skogsarealen. NR = naturreservat, NP = nationalpark. Graf framställd inför bedömning 2017.

10 Rapport, Regionala miljömål. Gemensamma miljöambitioner för Jämtlands län, 2007. Länsstyrelsen i Jämtlands län. ISBN 978-91-85123-07-0, s, 33.

11 https://www.artdatabanken.se/var-verksamhet/rodlistning/

Arbetet med att ta fram en handlingsplan för Grön infrastruktur[12] i länet har kommit långt och där är skogslandskapet en viktig del med sina skogliga värdetrakter. Antagande av handlingsplanen kommer att ske efter fortsatt dialog med skogssektorn.

Målbilder för god miljöhänsyn[13] utvecklas kontinuerligt i syfte att förbättra hänsynen i skogen. Detta som ett led i sektorns ansvarstagande för skogspolitikens jämställda mål. Målbilderna är i en antagande-, förankrings- samt tillämpningsfas hos många av länets skogliga aktörer.

Forumet för miljömålet Levande skogar träffas årligen i syfte att utbyta erfarenheter och kunskaper kring åtgärder som bidrar till måluppfyllelse. Forumet består av olika skogliga intressen, även ideella organisationer ingår.

Skadefrekvensen på forn-och kulturmiljöer är fortfarande hög[14]. Cirka 35 procent av kulturlämningarna har svårare skador och majoriteten är påverkade. Berörda aktörer har under året enats om en gemensam kraftsamling för att vända trenden och arbeta för en nollvision till 2020[15].

I den reviderade nationella strategin för områdesskydd av skog[16] anges länsvisa arealmål. Länet ska skydda ytterligare 7 422 hektar produktiv skogsmark under perioden 2017–2020. 2017 skyddades 3 891 hektar produktiv skogsmark som naturreservat, 95 hektar biotopskyddsområden samt 113 hektar naturvårdsavtal.

En konflikt omkring ett förslag att bilda naturreservat i Almåsa uppstod under år 2017 och fortsatte även 2018. Länsstyrelsens arbete och planer kritiserades hårt av markägare och Länsstyrelsens arbete backades och nya dialoger upptogs. En del av Länsstyrelsen utpekade skyddsvärda skogar avverkades, detta efter samråd med Skogsstyrelsen.

Sommarens skogbränder kommer leda till bildande av 4–6 naturreservat om sammanlagt 1 500–2 000 hektar. Därtill brann cirka 150 hektar inom Sonfjällets nationalpark. Länsstyrelsens naturvårdsbränningsprojekt Life Taiga[17] har resulterat i ett brännt område. Även skogsbruket i stort utför naturvårdsbränningar.

2017–2018 inventerar Skogsstyrelsen frivilliga avsättningar för att bedöma kvaliteten. En frivillig avsättning är enligt Skogsstyrelsens definition ett område som markägaren frivilligt och utan ekonomisk ersättning undantar från vanlig skogsproduktion.

Den frivilliga avsättningen ska bestå av minst 0,5 hektar sammanhängande produktiv skogsmark. Den ska rymma höga naturvärden, kulturmiljövärden eller områden med betydelse för rekreation och friluftsliv, det vill säga sociala värden.

Skogsstyrelsen har påbörjat ett regeringsuppdrag att genomföra en landsomfattande inventering av nyckelbiotoper. I uppdraget ingår dels att applicera utvecklad och förbättrad metodik för att identifiera och avgränsa nyckelbiotoper

12 https://www.lansstyrelsen.se/jamtland/stat-och-kommun/natur/gron-infrastruktur.html
13 https://www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/malbilder-for-god-miljohansyn/
14 http://shop.skogsstyrelsen.se/shop/9098/art31/65520231-23092f-Kulturlamningar_webb_2.pdf
15 https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/om-oss/var-tidning-skogseko/lokala-bilagor-i-skogseko/lokala-bilagor-skogseko-3-2017/lokaleko-vasternorrlands-distrikt-3-2017.pdf
16 http://naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2017/Ny-nationell-strategi-for-formellt-skydd-av-vardefulla-skogar/
17 https://www.lansstyrelsen.se/jamtland/om-lansstyrelsen/nyheter-och-press/nyheter---jamtland/2018-05-30-kontrollerad-branning-vid-lungsjon.html

i nordvästra Sverige, dels att uppdatera den nyckelbiotopsinventering som genomförts i övriga delar av landet. Ingående i nordvästra Sverige[18] är för Jämtlands län, kommunerna Strömsund, Krokom, Åre, Berg samt Härjedalen.

Länsstyrelsen har tillsammans med Skogsstyrelsen under 2017–2018 arbetat fram ett länsspecifikt handläggarstöd och prioriteringslista för hantering av fridlysta arter som berörs av skogsbruksåtgärder.

Skogsstyrelsens tillsyn av hänsynsregler i Skogsvårdslagens 30 §[19] har resulterat i att ett tjugotal beslut om förbud fattats under året för att ge effekter i skogen.

Länets åtgärdsprogram[20] (för perioden 2017–2020) där Levande skogar är ett av de sju prioriterade miljömålen, är i en verkställande fas.

Tillståndet och målbedömning för miljökvalitetsmålet

Skogsstyrelsen bedömer att målet inte kommer nås till år 2020. Utvecklingen är negativ.

FRIVILLIGA INSATSER FORTSATT VIKTIGA

Skogsbruket arbetar med många framåtsyftande åtgärder. 7–8 procent bevarandevärd skog avsätts frivilligt[21], vilket tillsammans med hänsyn vid skogsskötsel utgör ett viktigt bidrag till den gröna infrastrukturen. Målbilder för god hänsyn är numera inarbetade i flertalet skogsföretags instruktioner. Branschgemensamma riktlinjer för hänsyn till kulturmiljöer samt minskning av körskador har tagits fram och implementeras. Markfuktighetskartor[22] utifrån laserskanning av landets skogsmark används numera vid hänsynsplanering. Genom Skogsstyrelsens utvecklade e-tjänster, bland annat Mina sidor[23] får markägare bättre underlag för hänsynsplanering.

Trots framsteg i skogsbrukets miljöhänsyn[24] finns dock brister, samtidigt som bevarandeinsatserna är otillräckliga. En analys av länets gröna infrastruktur för skogslevande arter[25] visar att förlust av livsmiljöer och fragmentering går snabbast i länets granskogar. Mellan 2004 och 2013 avverkades 16,5 procent av länets äldre granskog nedanför gränsen för fjällnära skog. Lägger man till fragmenteringseffekten så bedöms arealen ”fungerande trakter” minska för utvalda fokusarter[26] med 26,7 procent under samma tidsperiod. För andra skogstyper bedöms minskningen mindre[27].

18 https://www.skogsstyrelsen.se/om-oss/var-verksamhet/regeringsuppdrag/inventering-av-nyckelbiotoper/

19 https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/skogsvardslagen/

20 https://www.lansstyrelsen.se/jamtland/stat-och-kommun/miljo/miljomal.html

21 https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/om-oss/publikationer/2017/avrapportering-av-regeringsuppdrag-om-frivilliga-avsattningar.pdf

22 https://www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/laserskannade-skogsdata/

23 https://www.skogsstyrelsen.se/mina-sidor/

24 https://www.skogsstyrelsen.se/statistik/statistik-efter-amne/miljohansyn/

25 Rapport, Fungerande gröna infrastrukturer för skogslevande arter i Jämtlands län – förändring i funktionaliteten för tall-, gran och lövträdsrika skogar, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Diarienummer: 501-4151-2015, opublicerad.

26 http://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/samhallsplanering/Vagledning-GI-naturvardsprioriteringar.pdf

27 Rapport, Fungerande gröna infrastrukturer för skogslevande arter i Jämtlands län – förändring i funktionaliteten för tall-, gran och lövträdsrika skogar, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Diarienummer: 501-4151-2015, opublicerad.

Skogsstyrelsen bedömer att det finns en fortsatt outnyttjad potential inom ramen för befintliga styrmedel för att närma sig målet. Samtidigt bedöms att ytterligare styrmedel och resurser behövs för att nå målet fullt ut.

INFORMATION OCH RÅDGIVNING VIKTIG TILL SKOGSBRUKETS AKTÖRER

En ökad kunskap och förståelse kring innebörden av sektorsansvaret[28] i skogssektorn behövs. Skogsstyrelsen fortsätter arbetet med sektorsdialog samt har återkopplat resultaten från miljöhänsynsuppföljning till verksamhetsutövaren så att det blir tydligare för skogsbruket vad som måste förbättras.

PRIORITERINGAR I LÄNET

Framtagande av en handlingsplan för Grön infrastruktur, därefter dess förankring samt implementering hos länets aktörer.

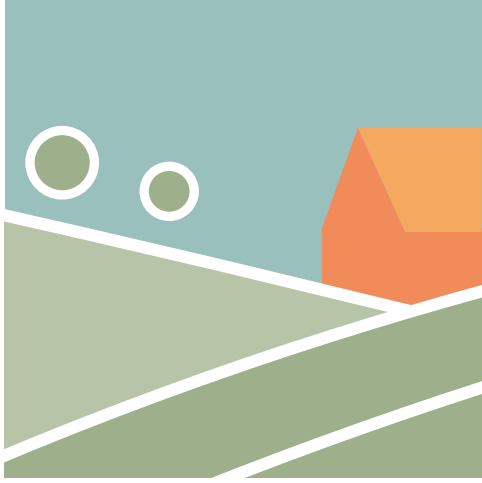
Fortsatt formellt skydd av de prioriterade skogstyperna[29]. Länsstyrelsen bedömer att länet inte med nuvarande medelstilldelning och handläggarreurser kommer att nå det regionala etappmålet för skog 2020. Vidare krävs revidering av den regionala strategin för områdesskydd av skog. Strategin är ett viktigt instrument vid prioritering av objekt att skydda och här behöver de framtagna värdetrakterna sättas i ett samnmanhang och beskrivas.

Även fortsatt framtagande av ett regionalt skogsprogram är av vikt. Detta som bidragande del i ett nationellt skogsprogram[30]. Programmet syftar till ökad tillväxt och sysselsättning, samt att möta det förväntade ökade behovet av biomassa på ett hållbart sätt. Hållbart ur ett ekonomiskt, socialt och miljömässigt perspektiv. Förhoppningen är att detta arbete ska bidra till ökad samsyn om skogens alla värden.

Fortsatt förbättring av miljöhänsyn krävs vid föryngringsavverkningar som berör hänsynskrävande biotoper[31], kulturmiljöer[32] samt mark och vatten under kommande år. Detta i form av sektorns ansvarstagande genom tillämpning av målbilder och deras skogsskötselinstruktioner, Skogsstyrelsens löpande handläggning av avverkningsärenden samt tillämpning av artskyddsförordningen.

Användning av förnyelsebara resurser biobränsle och virke från länets skogar utgör en viktig del i arbetet med att begränsa en framtida klimatförändring genom att minska beroendet av fossila bränslen.

28 https://www.skogsstyrelsen.se/aga-skog/du-och-din-skog/frihet-under-ansvar/
29 Strategi för formellt skydd av skog i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, opublicerad.
30 https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ett-nationellt-skogsprogram-for-sverige/
31 https://www.skogsstyrelsen.se/statistik/statistik-efter-amne/miljohansyn/
32 https://www.skogsstyrelsen.se/statistik/statistik-efter-amne/hansynsuppfoljning-kulturmiljoer/

Ett rikt odlingslandskap

Miljökvalitetsmålet

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks

Nej

Att uppnå miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap i Jämtlands län är en svår utmaning. Igenväxning hotar som följd av ett minskande antal betesdjur och skötseln av värdefulla natur- och kulturmiljöer minskar, vilket medför att utvecklingen går åt fel håll.

Åtgärdsarbete

REGIONALA ÅTGÄRDER

Rådgivning och samverkan:

Länsstyrelsen initierade ett första möte i juni med branschen (lantbruksföreningar, mejeri och slakteri, rådgivningsföretag, banker m.fl.) i syfte att få en gemensam lägesbild över foderläget i länet, efter en liten första skörd och inget regn i sikte. Tack vare ett brett deltagande och effektiv informationsspridning uppnåddes tidigt en god krismedvetenhet bland länets företag och organisationer. Denna samverkan möjliggjorde att tillgängliga resurser har kunnat lindra en potentiell foderbrist, genom t ex upprop att skörda även marginalmarker, genom förmedling av betesmarker och foder och snabb handläggning för att möjliggöra bevattning. Träffar och rådgivning har anpassats för att möta aktuella behov som tex foderinventering och slaktplanering.

Handläggning jordbrukarstöd:

De statliga och EU-finansierade jordbrukarstöden samt projekt- och företagsstöden är av stor betydelse för lönsamheten hos länets jordbruksföretag. Länsstyrelsen har under året arbetat med att förkorta handläggningstider samt prioriterat mer resurser för handläggning och utbetalning av stöden. För en redan hårt ekonomiskt pressad bransch är stödutbetalningarna extra viktiga, då årets torka och foderbrist drabbat många företag. Resurser behöver prioriteras även framåt, då konsekvenserna av årets torka kommer att vara märkbara även under kommande år.

Livsmedelsstrategi:

På länsnivå har Region Jämtland Härjedalen tagit initiativ till en regional mat- och livsmedelsstrategi tillsammans med flera andra organisationer och myndigheter. Strategin är beslutad av Regionen och Länsstyrelsen gemensamt. Arbetet fortsätter med att ta fram en handlingsplan. Som en följd av dessa arbeten

planeras samarbetsprojekt som ska leda till en allmän kompetenshöjning inom myndigheterna.

Natur- och kulturmiljöer:

Fäbodarna och fäbodbruket är en unik och bevarandevärd kulturmiljö som finns i länet. Kunskaperna kring dem och dess utbredning har synliggjorts då Fäbodkarta med inventerade fäbodar läggas ut externt så att kommunerna med flera ska kunna använda den till exempel i sitt planarbete. Arbete har initierats i syfte att öka samverkan för förbättrad skötsel av marker med höga natur- och kulturvärden. Områden med höga natur- och kulturvärden identifieras i handlingsplan för Grön Infrastruktur, i nyinventering av Ängs- och Betesmarksinventering samt i uppdatering av länets Natura 2000-områden.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Sommarens torka har på olika sätt uppmärksammats på kommunal nivå med bland annat träffar med branschen för att diskutera läget. Flera av länets kommuner har upplåtit jordbruksmark till lantbrukare när skördarna slagit fel.

Kommunerna arbetar på olika sätt för landsbygdsutveckling och service på landsbygden. Tre kommuner tillsätter tjänster 2018, efter att fått ta del av den satsning som regeringen gjort för att stärka landsbygdskommuner och regional landsbygdsutveckling.

Samtliga kommuner deltog i årets ”Forum för hållbar samhällsplanering” med fokus på jordbruksmark i planprocess samt en workshop kring miljömålen. Flera kommuner upplever att det finns svårigheter vid bedömning av jordbruksmark i planarbetet, där LRF lyfts som en viktig samverkanspartner. Bergs kommun påbörjar en inventering av jordbruksmark

Flera av länets kommuner har som mål att inköp av lokalproducerade livsmedel ska öka. Under föregående år genomförde till exempel Östersunds kommun och Lantbrukarnas riksförbund (LRF) en politikerdialog kring kommande livsmedelsupphandlingar och flera av kommunerna ser över möjligheter att underlätta för lokala livsmedelsproducenter att lämna anbud. I Ragunda kommun arbetar branschgrupper med att ta fram en policy för regional upphandling. Ett flertal avtal har tecknats med lokala livsmedelsproducenter.

NÄRINGSLIVETS ÅTGÄRDER

Sveriges största mejeriföretag Arla omstrukturerar, vilket för närvarande ser ut att kunna innebära en förstärkning för mejeriet i Östersund. REKO-ringar har börjat i Jämtlands län. Via sociala medier erbjuder små lokala företag sina livsmedel till konsument direkt. Med fasta utlämningsställen samlas företagen en viss tid varje vecka och lämnar de förbeställda varorna. Detta möjliggör för den lilla producenten att komma i kontakt med fler potentiella kunder och öka försäljningen av lokala livsmedel.

Viktiga insatser under 2019

Avgörande för att nå målet är att ha en bärkraftig livsmedelsproduktion med aktiva lantbrukare i länet. Redan pågående åtgärder på regional och kommunal nivå för att stärka jordbrukssektorn behöver fortsätta. En viktig åtgärd kommande

år är att fortsätta arbetet med en regional handlingsplan för att den nationella livsmedelsstrategin ska få genomslag i länet. Åtgärden blir att peka ut riktningen för länets livsmedelsproduktionssektor framåt, och där myndigheter och regionala aktörer samverkar för att stärka landsbygdens näringsliv och tillväxt i livsmedelskedjan. Länets intressen och behov för jordbruket, behöver bevakas i det pågående arbetet med att ta fram nya CAP 2021 (EU:s gemensamma jordbrukspolitik) och nya Landsbygdsprogrammet 2021.

Det är väsentligt att lyfta och öka förståelse bland allmänhet och beslutfattare för jordbruksföretagens och jordbruksmarkens betydelse för livsmedelsproduktion och för att nå miljömålet Ett rikt Odlingslandskap. Studieresor och nätverksträffar har tidigare varit ett framgångsrikt redskap, med planerad fortsättning under kommande år.

Analys och bedömning

Det alltigenom styrande för Ett rikt odlingslandskap är att det finns ett aktivt jordbruk och en levande landsbygd i länet. Där är lönsamheten den viktigaste parametern och lantbrukets situation är fortsatt pressad ekonomiskt sett.. Stora och snabba svängningar på världsmarknaden blir svåra att hantera i en produktion som redan ligger på marginalen. En ökad investeringsvilja finns men bankernas syn på näringen och företagande på landsbygden har lett till fördjupade svårigheter med kapitalförsörjningen. Försenade utbetalningar av EU-stöd försvårar ytterligare.

Länsstyrelsen bedömer att miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap inte kommer att uppnås till år 2020, då skötseln av marker i odlingslandskapet försämras eller uteblir. Utvecklingen bedöms vara negativ då antalet betesdjur fortsätter att minska. Utvecklingen mot måluppfyllelse är i stor utsträckning beroende av nationella och internationella politiska beslut.

Efter en något positiv utveckling 2017 är lönsamheten för länets jordbruksföretag återigen bekymmersam. För en redan hårt pressad bransch med små ekonomiska marginaler, har sommarens torka och foderbrist fått allvarliga ekonomiska konsekvenser. Lantbruken har tvingats till dyra foderinköp och när det inte varit tillräckligt, har företagen tvingats till utslaktning av djur.

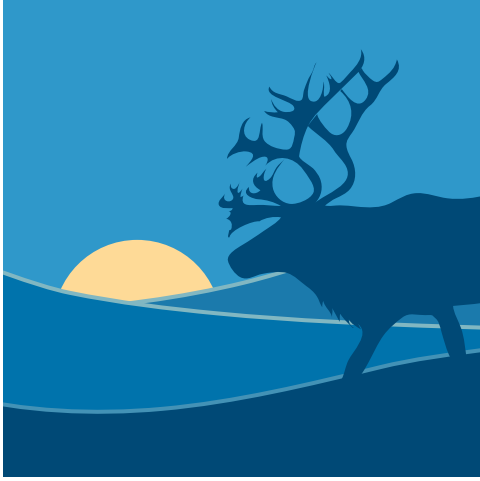
Det försvårade läget har inneburit att ett flertal jordbruksföretag försatts, eller är på randen till konkurs. Konsekvenserna kommer att synas även kommande år, då det bland annat är ett långtgående projekt att bygga upp en produktiv och lönsam besättning. Som lantbrukare gäller det nu att få koll på sitt nuläge och ta fram en handlingsplan med åtgärder för hur man ska agera framåt för att kunna fortsätta sitt företagande. Länsstyrelsen fortsätter att samla branschen för att gemensamt följa läget.

Generationsväxlingen har tidigare pekats ut som ett problem, men det syns nu en föryngring i lantbrukarkåren, liksom bland fäbodbrukarna. Naturvärden och kulturmiljöer i odlingslandskapet har på olika sätt uppmärksammats under året, liksom kunskaper om skötsel av dessa miljöer. Att natur- och kulturvärden nu identifieras och tydligt pekas ut i länet är av betydelse för måluppfyllelsen. Det finns ett fortsatt stort behov av inventering, då det saknas kunskaper om stora markområden och miljöer i odlingslandskapet.

Medvetenheten om mervärdet i lokala livsmedel har ökat i den allmänna debatten och intresset hos länets konsumenter för att köpa närproducerat ökar.

Att kommunerna nu uppmärksammar lokalproducerade livsmedel i upphandlingen är en positiv utveckling. Kunskapen om jordbruksmarkens värden som resurs att förvalta lyfts och diskuteras i kommunerna. En bibehållen och ökad hänsyn till jordbruksmarken vid exploatering, är av betydelse för måluppfyllelsen.

Storslagen fjällmiljö

Miljökvalitetsmålet

Fjällen ska ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen ska bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Nej

Kunskapsbrist råder om hur klimatförändringar och sammanlagda effekter av olika markanvändningsanspråk påverkar livsmiljöer, växter och djur i fjällmiljö. Omfattningen av markskador på grund av ökande terrängkörning är svårbedömd men troligen betydande. Det är viktigt med mer resurser inom kulturmiljöområdet.

Åtgärdsarbete

REGIONAL ÅTGÄRD

Under 2018 har arbetet som kan leda till en nationalpark i Vålådalen–Sylarna–Helags fortsatt.

Fjällens miljötillstånd

NATIONELL ÅTGÄRD

Att en statlig utredning tillsatts under året för att ta fram ett förslag till modernare lagstiftning för hållbar terrängkörning med syfte att minska skadorna av terrängkörning ses som positivt.

REGIONALA ÅTGÄRDER

Länsstyrelsen har under 2018 fortsatt arbetat med riktade insatser för upprustning av ledsystemet i västra Jämtlandsfjällen, för att kanalisera besökstrycket bättre och begränsa det ökande slitaget från vandring och cykling i fjällen.

Länsstyrelsen har genomfört riktade tillsynsinsatser av snöskoter- och barmarkskörning tillsammans med Polisen. Bättre information och kartunderlag för skoterleder i länet tas fram.

KOMMUNAL ÅTGÄRD

Strömsunds kommuns arbete med hållbar skoterturism pågår. Det finns bland annat ett nytt infocenter och fler bedöms ha blivit positiva till regleringsområdet.

Projektet Hållbar besöksnäring i renens rike drivs av Bergs kommun tillsammans

med Länsstyrelsen och är en informationssatsning i form av film om störningar i kalvningsland, med Storulvåområdet som exempel.

NÄRINGSLIVETS ÅTGÄRDER

Extra medel för Grön tillsyn har under året använts bland annat för att utföra tillsyn av medgivna dispenser för terrängkörning i fjällområdet (bland annat på kalfjäll) för samebyar i samband med älgjakt. Tillsynen kommer att ligga till grund för hur villkoren utformas i beslut om dispenser och dialog med samebyarna kring eventuellt behov av förstärkningsåtgärder där körskador sammanfaller med välanvända körstråk inom renskötseln.

Under året har Ruvten Sijte sameby iordningställt en terrängled för barmarkskörning i samband med renskötsel för att minska skador på våtmarker inom Rogens naturreservat efter samråd med Länsstyrelsen.

Gynnsam bevarandestatus och hotade arter

REGIONALA ÅTGÄRDER

Beslut om bildande av naturreservatet Sörvallen-Mellanåsen samt ett fågelskyddsområde inom Skåarnja naturreservat har fattats under 2018. En uppföljning av fågellivet inom Skåarnja fågelskyddsområde har påbörjats under året och kommer att utökas under 2019. En naturvärdesinventering av fjällnära skogar genomförs under året för att öka kunskapen om var de högsta skogliga värdena i det fjällnära området finns. Inventeringen är finansierad med särskilda projektmedel.

Tack vare långsiktigt arbete med bland annat utfodringsåtgärder är det fortsatt en positiv trend för länets fjällrävar. Projektet Felles fjellrev pågår till och med 2019 och det finns ett nytt åtgärdsprogram för arten. Inom projektet Felles fjellrev pågår även en omfattande informationsdel, som främst riktar sig till barn och unga och den finns på flera olika språk. Informationssatsningen görs dels på sociala medier och dels i form av film, broschyrer, barnbok och undervisningsmaterial till skolor. Informationskvällar och skolbesök sker i berörda kommuner.

Miljöövervakning av fåglar i fjällen visar på flera negativa populationstrender. Nationella data fram till 2017 visar att exempelvis snösparv, lappsparv och dalripa har vikande trender. Dalripan har dock återhämtat sig något under 2018. Det finns även indikationer på att jaktfalken har en minskade population i länet under de senaste åren. Sorkar och lämlars populationsfluktuationer är viktiga i fjällets ekosystem och preliminära data visar på en ökning 2018.

Genom slåtter och bete, koordinerat av Länsstyrelsen, på ett 20-tal skyddade ängsmarker i fjällen gynnas flera hotade arter.

Bevarade av natur- och kulturmiljövärden

REGIONALA ÅTGÄRDER

Samevistet Bartjan är pilotmiljö inom Interregprojektet Adapt Northern Heritage som startats under året. Syftet med projektet är att ta fram en metod för hur klimatförändringarna påverkar en kulturmiljö med arktiskt klimat. Länsstyrelsen i Jämtlands län, Tåssåsens sameby samt Riksantikvarieämbetet är några av parterna i projektet.

Inom kulturmiljösatsningen Berättelser från Saepmie har under året bidrag bland annat tilldelats Ankarede kyrkstad, en skolkåta i Arådalen samt till inventering av samiska kulturmiljöer inom Medstugans marker.

Viktiga insatser under 2019

Det är under 2019 viktigt att beslut fattas på nationell nivå kring några av de etappmål, styrmedel och åtgärder som finns föreslagna i Naturvårdsverkets strategi för Storslagen fjällmiljö[33]. De är av stor betydelse för att bemöta negativa trender och stärka ett samordnat arbete med fjällfrågorna. Viktiga insatser på regional nivå är bland annat att arbeta för ökad dialog med lokala aktörer, intensifiera arbetet med förebyggande åtgärder för att minska terrängkörningen i fjällen, fortsatt arbete kring hållbara leder samt utökad miljöövervakning.

Analys och bedömning

Fjällen är en känslig miljö med många konkurrerande intressen. Klimatförändringarna utgör ett stort hot mot fjällens känsliga miljöer och arter. Andra hot är påverkan från många olika markanspråk och okunskap om den kumulativa effekten av många enskilda beslut. Användningen av terrängfordon har ökat markant under de senaste 30 åren. Mark och vegetation påverkas starkt till följd av detta. Fjällturismen ökar och friluftslivet förändras i södra och västra fjällområdet, med fler och nya typer av friluftsutövare och ökat intresse för till exempel terrängcykling, terränglöpning och kiting. Det innebär krav på ny kunskap och nya arbetssätt för hållbara leder. Antalet stora tävlingsarrangemang i fjällterräng ökar.

Länsstyrelsen bedömer att miljökvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö inte är möjligt att uppnå med i dag beslutade styrmedel. Påverkan från ett förändrat klimat på fjällens känsliga livsmiljöer, trycket från många olika markanspråk i kombination med bristande kunskap och bristande hänsyn vid nyttjande av fjällområdet samt skador på mark och vegetation från terrängkörning är några av problemen och hindren.

Utvecklingen bedöms som oklar, eftersom huvuddelen av viktiga styrmedel som föreslås i den nationella strategin för Storslagen fjällmiljö saknas samt att bedömningen av påverkan från terrängkörning samt effekter på flora och fauna till följd av ett förändrat klimat är osäkra och inte tillräckligt utvärderade. Bristande helhetssyn på de frågor som berör fjällområdet i länet medför en något osäker målbedömning.

Det är en utmaning att fortsätta utvecklingen av hållbar turism i länets fjällområden som samtidigt värnar och bevarar förutsättningar för rennäringen och skyddet naturtyper och arter. Här finns behov av mer kunskap om hållbart brukande av fjällområdet. Den nationella strategin för Storslagen fjällmiljö innehåller förslag om kartläggning och utveckling av en process för bedömning av sammanlagda effekter från markanspråk, anpassad terrängkörning, dokumentation av kulturmiljövärden, skydd av särskilt värdefull natur med mera.

Att bedriva fortsatt och eventuellt utökad miljöövervakning av olika artgrupper, naturtyper samt antropogen belastning för att kunna bedöma miljötillståndet i

33 NV-04173-13 Förslag till strategi för miljökvalitetsmålet för Storslagen fjällmiljö

fjällmiljön är viktigt. Det är också angeläget att utöka samarbetet med SMHI för att ta fram metodik och ett bättre underlag på hur ett förändrat klimat påverkar exempelvis snömängd och snökvalité i fjällen.

Klimatförändringar i fjällen

I fjällen kan vi förvänta oss tydliga förändringar i land- och vattenmiljöer till följd av ett förändrat klimat. Ökningstakten i Jämtlandsfjällen är den kraftigaste som noterats för något geografiskt område i Sverige under perioden 2002–2016. Klimatförändringarna leder även till ett ökat behov av vattenuttag för konstsnötillverkning i fjällområdet.

Kulturmiljöer, renskötsel och klimatförändringar

Det största klimatrelaterade hotet för renskötseln är vattentillgången och risk för extrem torka som kan leda till skogsbrand samt ändrade förutsättningar för renskötseln.

En följd av detta blir igenväxning som skadar natur och kulturvärden på äldre visteplatser, renbetesvallar, stigar med mera.

Kulturmiljöer

För att bevara fjällmiljöer med höga kulturvärden krävs långvarigt skydd, skötsel och restaurering. I dagsläget är bara en mindre del av fjällen inventerad och därför saknas kunskap om kulturmiljöer, kultur- och fornminnen i fjällen. Brott mot fornminneslagen kan därför ske utan att det uppmärksammas. Fornminnesinventeringar prioriteras inom fjällområdet som kan komma bli ny nationalpark.

God bebyggd miljö

Miljökvalitetsmålet

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nej

Flera planeringsinsatser, fortsatt anläggning av flera gång- och cykelvägar, bättre tillgång till planeringsunderlag bidrar positivt till vissa preciseringar inom målet. Vidare har nästan alla kommuner aktuella översiktsplaner som ger vägledning i samhällsplanering. Utvecklingen sker dock för långsamt för att kunna ge önskad effekt före 2020.

Åtgärdsarbete

Hållbar samhällsplanering

REGIONALA ÅTGÄRDER

Ett regionalt forum för hållbar samhällsplanering har etablerats i länet. Syftet är att tjänstemän och politiker från kommunerna, Länsstyrelsen, Region Jämtland Härjedalen och andra berörda aktörer ska kunna byta erfarenhet och diskutera aktuella frågor inom fysisk planering. I år diskuterades flera tema; uppföljning av miljömål, riksintresse för totalförsvaret och hantering av jordbruksmark i den kommunala planeringen. Forumet bidrar till att öka samverkan mellan länets kommuner angående viktiga frågor i samhällsplaneringen. Forumet bidrar till kunskapsutveckling hos berörda aktörer och till en mer enhetlig hantering av strategiska frågor i den kommunala planeringen.

Ett projekt för att ta fram en regional målbild av miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö har initierats. Dialog med länets kommuner har påbörjats omkring möjliga relevanta indikatorer för att kvantitativt och kvalitativt få en lägesbild av planering och bostadsbyggande i länet. Resultaten kommer att användas till den årliga

Länsstyrelsen Jämtlands län har samverkat med de andra länsstyrelser för att lansera Planeringskatalogen, en databas av nationella och regionala planeringsunderlag som kan enkelt nås via webb. Planeringskatalogen kommer att underlätta för kommuner och andra aktörer tillgången till relevanta underlag för den fysiska planeringen.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Bergs kommun antog i juni 2018 sin kommuntäckande översiktsplan, vilket

innebär att 6 av 8 kommuner har en aktuell kommuntäckande översiktsplan (Berg, Bräcke, Krokom Strömsund, Åre och Östersund). Härjedalens kommun har påbörjat arbetet med revidering av den kommuntäckande översiktsplan. Vissa fördjupade översiktsplaner har initierats för framför allt inom områden som är intressanta för exploatering som Åsbygden (Krokom), stadsdel Sandviken (Östersund) samt Bruksvallarna/Mittådalen/Messlingen (Härjedalen).

Hållbar bebyggelsestruktur

Samtliga kommuner anger i den senaste bostadsmarknadsanalysen att det är brist på bostäder i länets tätorter (i olika omfattning). Regeringen har de senaste två åren beslutat om olika åtgärder för att öka bostadsbyggande. Flera detaljplaner i länet tillåter en viss förtätning inom eller i anslutning till redan bebyggda områden. Generellt innebär en förtätning ett positivt bidrag till vissa preciseringar i och med underlag och tillgång till kollektivtrafik samt service förbättras. Detta bidrar till minskade utsläpp och bättre luftkvalitet, samt att användning av mark och energi sker på ett effektivare sätt. Den utökade takten i bostadsbyggande inom vissa tätorter, framför allt Östersund och Åre, innebär dock en ökad risk att till exempel grönområden minskar, tillgång till tätortsnära friluftslivsområden hotas och konflikter med kulturvärden i bebyggd miljö. Förtätningen innebär oftare att kommunerna planerar bebyggelse inom områden som är exponerade för buller. Detta är en konsekvens av de ändrade riktlinjer för trafikbuller, som tillåter bostäder i mer utsatta lägen än tidigare.

Kollektivtrafik, gång och cykel

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Flera gång- och cykelvägar byggs i länet både inom större och mindre tätorter. Särskilt intressant är Östersunds kommuns satsning på expresscykelvägar som i dagsläget byggs mellan olika knutpunkter i och kring Östersund.

Kulturvärden i bebyggd miljö

I länet finns 95 byggnadsminnen, men flera typer av kategorier saknas eller är underrepresenterade, såsom samiska byggnader och byggnader som visar på kvinnors och barns historia. Enligt 2018 års inventering är 391 byggnader skyddade enligt plan- och bygglagen.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Flera av länets kommuner arbetar med att ta fram och aktualisera kulturmiljöprogram. Tillgången till antikvarisk kompetens är fortsatt begränsad och de flesta kommuner vänder sig till Länsmuseet för hjälp i dessa frågor.

Viktiga insatser under 2019

Det är viktigt att under 2019 fortsätta med arbete omkring den regionala målbilden för God bebyggd miljö. Resultaten av arbetet i form av nya, regionalt anpassade indikatorer kommer att underlätta uppföljningen av målet på regional nivå och framtagandeprocessen kommer även att öka medvetenhet vad gäller en hållbar inriktning av samhällsplanering. Fortsatt satsning på Forum för hållbar samhällsplanering behövs för att förbättra kompetensutveckling hos berörda aktörer.

Analys och bedömning

Länsstyrelsen bedömer inte att miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö kommer att nås till år 2020, framför allt på grund av otydlighet kring läges- och målbild för vissa preciseringar. Utvecklingen bedöms som neutral då flera positiva trender såsom kommunernas arbete med översiktsplaner motverkas av negativa trender såsom ökad bullerproblematik, konflikt med kulturmiljövärden och möjlig förlust av gröna ytor vid förtätning.

Flera faktorer visar en positiv trend i förhållande till måluppfyllelse. I första hand att kommunerna tar fram mer aktuella översiktsplaner och fördjupade översiktsplaner. Att anta aktuella vägledande dokument för den fysiska planeringen underlättar för kommunerna att sträva efter hållbara bebyggelsestrukturer och skapar förutsättningar för en strategisk och hållbar samhällsplanering. De flesta preciseringarna inom målet behöver dock omdefinieras utifrån ett regionalt perspektiv för att kunna skruva de kommunala verktygen mot en mer hållbar samhällsplanering och bebyggelsestruktur. Kommunernas detaljplaner hanterar med mer medvetenhet viktiga frågor som till exempel ras- och skredrisker och dagvatten. Det sista är särskilt viktigt inte bara för att säkerställa god vattenkvalité men även för att planera en robustare samhälle som kan anpassa sig till effekterna av klimatförändringarna utan för stora negativa konsekvenser.

Den fysiska planeringen och generellt bostadsbyggandet är en komplex fråga där även ekonomiska drivkrafter påverkar förutsättningar för att uppnå miljömålet. Den generella bristen av bostäder, vissa politiska beslut i frågan och införande av vissa nationella ekonomiska incitament har lett till ett ökat bostadsbyggande i länet, framför allt i vissa tätorter. Nybyggnationen tenderar oftast att förtäta befintliga tätorter eller placeras inom befintliga bebyggelsestrukturer, vilket är i stort positivt. Till exempel förutsättningarna för kollektivtrafik och service förbättras och nyttjandet av mark, vatten och energi blir effektivare. Samtidigt finns risken för förlust /fragmentering av gröna ytor eller för att flera drabbas av bullerstörningar. Framför allt den sista frågan har varit mer synlig i kommunernas detaljplaner under senaste året.

En fortsatt positiv trend är att flera av länets kommuner tar fram och aktualiserar planeringsunderlag för kulturmiljöfrågor. Att en relativt liten del av länets bebyggelse skyddas enligt plan- och bygglagen beror troligtvis på att flera kommuner till stor del utgörs av glesbygd som inte planläggs. För att miljömålet ska uppnås behöver samtliga kommuner ha ett aktuellt kulturmiljöprogram samt en ökad tillgång till antikvarisk kompetens. Egen kompetens ger bättre förutsättningar för långsiktig kunskapsuppbyggnad i kommunen och att antikvarien kan vara delaktig i hela samhällsbyggnadsprocessen.

Då flera kategorier byggnadsminnen saknas eller är underrepresenterade bland den nu skyddade bebyggelsen i länet, behövs en översyn av byggnadsminnena, så att dessa speglar samhället och den historiska utvecklingens komplexitet och mångfald.

Ett rikt växt- och djurliv

Miljökvalitetsmålet

Den biologiska mångfalden skall bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer skall värnas. Arter skall kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor skall ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Nej

Artrikedomen är i avtagande i Jämtlands län och läget är långt från ett hållbart brukande och en minskad förlust av biologisk mångfald. Störst negativ inverkan har det omfattande skogsbruket, men även igenväxning av tidigare hävdade gräsmarker och småbiotoper.

Åtgärdsarbete

REGIONALA ÅTGÄRDER

Under 2018 har Länsstyrelsen Jämtlands län beslutat om cirka 15 naturreservat. Halva länsramen om 50 miljoner kronor för Länsstyrelsens markåtkomst har förbrukats och utöver det även 12 miljoner kronor från en särskilt pott för nyckelbiotoprika fastigheter. Särskilda inventeringsprojekt har resulterat i att Länsstyrelsen har kunnat kartlägga naturvärden i de stora områdena med fjällnära skogar som finns i länet, samt identifierat flera nya värdekärnor i den nationella ansvarsnaturtypen kalkbarrskog – flera av dessa kommer dessutom att få ett långsiktigt skydd.

Länsstyrelsen har arbetat med flera olika åtgärder för att gynna hotade arter och artrikedom. Restaureringar har gjorts för att gynna mosippa, smällvedel, violett guldvinge och brunkulla på flera olika lokaler. Förutom detta har åtgärder utförts som gynnar artrikedom på ett mer generellt sätt genom slåtter på flera platser och restaurering av ett rikkkärr.

Genom samverkan med Holmen skog och SCA har Länsstyrelsen planerat bränningar för att ytterligare gynna mosippa. Tillsammans med SCA, Trafikverket och andra aktörer har Länsstyrelsen arbetat med ett samverkansprojekt[34] för att gynna violett guldvinge, trolldruvemätare och rikkärr i ett område som spänner över länsgränsen till Västernorrland. Arbetet med att hålla dialog och rådgivning om lövvärden i skog har fortsatt med skogsbolag i Ströms Vattudal, men även också internt inom Länsstyrelsen.

I år har Länsstyrelsen genomfört ett antal inventeringar. Bland dessa märks

34 Fjärilslandskapet vid Jämtkrogen. SCA, Länsstyrelsen i Jämtland och Västernorrland.

inventering av skyddsvärda kalkbarrskogar och fjällnära skogar, biogeografisk uppföljning av violett guldvinge, inventering av igenläggningsbara diken inför våtmarksrestaurering, uppföljning av brunkulla, inventering av låsbräknar, trolldruvemätare, ortolansparv, violett guldvinge och mnemosynefjäril. Länsstyrelsen har också övervakat förekomsten av elfenbenslav på Välaberget och följt upp sina egna artbevarande insatser.

Länsstyrelsen har arbetat vidare med att ta fram en regional handlingsplan för grön infrastruktur, och en plan för långsiktig skötsel för biologiskt värdefulla gräsmarker är påbörjad.

Långsiktigt arbete med fjällräv, bland annat utfodringsåtgärder och avskjutning av rödräv, har gett fortsatt positiv trend för länets fjällrävar. Projektet[35] pågår fram till 2019 och det finns ett nytt åtgärdsprogram för arten.

I akvatisk miljö har restaurering, återföring av blocksten och lekgrus med mera genomförts i tio vattendragssträckor för att återskapa livsmiljöer som påverkats av tidigare flottningsverksamhet. Ett omlöp har byggts, två dammar har rivits ut och tio vägtrummor som utgjort vandringshinder för fisk och bottendjur, har ersatts med valvbågar. Även försök till återetablering av flodpärlmussla har skett i två vattendrag genom att exponera unga öringar för mussellarver.

KOMMUNALA ÅTGÄRDER

Härjedalens kommun har arbetat med samverkan och åtgärder för miljöförbättring i vattendrag. Detta har gjorts genom att skapa ett beslutsunderlag och en arbetsprocess för resurseffektiva åtgärder som ska förbättra miljön i vattendrag i Härjedalen.

Östersunds kommun genomför slåtter och andra mångfaldsgynnande åtgärder på ett antal tätortsnära gräsmarkslokaler. Kommunen arbetar också på ett kommunalt naturreservat vid Lillsjön.

NÄRINGSLIVETS ÅTGÄRDER

Inom skogsbruket genomförs naturvårdsbränningar, gynnande av lövträd och åtgärder för specifika arter. Stora arealer frivilliga avsättningar finns inom det fjällnära området. Samarbete i naturvårdande syfte mellan Länsstyrelsen och andra aktörer sker även på flera platser.

Viktiga insatser under 2019

För att närma sig miljömålet under det kommande året är åtgärder som avsätter och skyddar skog viktiga, till exempel de kalkbarrskogar som årets inventering har hittat. Vidare är alla åtgärder som gynnar hävd och bete mycket viktiga för att hålla biologiska värdefulla gräsmarker öppna och i kontinuerlig drift.

Analys och bedömning

Länsstyrelsen bedömer det som mycket svårt att nå miljömålet Ett rikt växt- och djurliv i Jämtlands län till år 2020, då vi är långt ifrån ett hållbart brukande och en minskad förlust av biologisk mångfald. Störst negativ inverkan har det omfattande skogsbruket som gör att biologiskt värdefull skog försvinner. Men

35 Interreg-projektet ”Felles fjellrev”

även igenväxning av tidigare hävdade gräsmarker och småbiotoper är en viktig orsak till den negativa utvecklingen av länets artrikedom. Igenväxning av hävdade gräsmarker försämrar förutsättningarna för många hotade arter, som försvinner när gräsmarkerna växer igen. De viktigaste åtgärderna för minskad förlust av länets arter är att bevara tillräcklig mängd biologiskt värdefull skog, en politisk inriktning för ett hållbart jordbruk samt att ambitionerna i åtgärdsprogram för hotade arter uppnås.

Med dagens avverkningstakt kan den mesta av den äldre skogen nedanför fjällen vara försvunnen till 2030. Enligt den nationella skogsstrategin ska 1,9 procent av skogen i länet nedanför fjällen ha formellt skydd 2020 och 5 procent ska vara frivilligt avsatt från skogsbruk av skogsnäringen. Men de frivilliga avsättningarna hos stora skogsbolag minskar genom försäljningar av stora arealer skog med höga naturvärden. Betad skog är äldre värdefull skog som kan få biotopskydd, ändå avverkas den i snabb takt. Generell och förstärkt naturvårdshänsyn i skogsbruket lindrar till viss del effekten av avverkningarna men brukningsmetoderna behöver bli skonsammare och mer varierade.

Många artrika ängs- och betesmarker saknar hävd. Miljöersättningarna är viktiga för att hålla gräsmarker hävdade, men inte tillräckliga för att små och svårtillgängliga ängs- och betesmarker ska fortsätta att hävdas. Länsstyrelsens åtgärder i naturreservat och Natura 2000-områden, samt för arter med åtgärdsprogram är viktiga, men är endast ett komplement till den hävd som jordbruket står för.

Årets ovanligt torra sommar ledde till brist på foder till betesdjur, vilket medförde att ängsbruket intensifierades och att nya skogsbeten infördes, och detta kan komma att påverka floran positivt. Speciellt om skogsbetena fortsätter. Det torra vädret medförde också flera stora skogsbränder, vilka gynnar artrikedomen under flera år framöver.

Problem med invasiva arter (framförallt lupiner och lokor) har börjat synas och kan komma att öka och bli ett hot mot biologisk mångfald om inte åtgärder vidtas för att begränsa spridningen.

Arter i vatten påverkas negativt av skogsbruk och trots insatser märks ingen tydlig förbättring. Vandringshinder i form av dammar och vägtrummor kvarstår i stor utsträckning och behovet av miljöanpassning av vattenkraften är nödvändig.

De viktigaste utmaningarna och åtgärderna för minskad förlust av länets arter är

- att bevara tillräcklig mängd biologiskt värdefull skog och motverka fortsatt fragmentering. Det är en önskan att skogsnäringen tar större sektorsansvar, att certifieringarnas miniminivåer för frivilligt avsatt skog höjs, att ambitionerna i åtgärdsprogrammen för hotade arter uppnås, samt att det formella skyddet intensifieras. Utökad areal betad skog kan i flera områden bevara och även öka skogarnas biologiska värde.
- att förbättra förutsättningarna för ett levande jordbruk i hela länet, vilket inkluderar fortsatt brukande av ängs- och betesmarker. En regionaliserad livsmedelsstrategi och strategin för odlingslandskapets biologiska mångfald kan styra rätt.

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Postadress: 831 86 Östersund

Besöksadress: Residensgränd 7

Telefon: 010-225 30 00

jamtland@lansstyrelsen.se